

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Факультет філології

Кафедра романо-германської філології та перекладу з німецької мови

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Способи відтворення безеквівалентної лексики в українському перекладі роману Т. Манна «Будденброки»»

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Студентки VI курсу 643 групи

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька

Лясової Вікторії Олегівни

Керівник: к. філол. н., доцент

Гончаренко Людмила Олексіївна

Рецензент: к. філол. н., доцент

Мукатаєва Ярослава Василівна

Національна шкала _____

Кількість балів _____ Оцінка ECTS _____

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ I. Явище лексичної безеквівалентності в сучасному перекладознавстві ..	6
1.1 Поняття безеквівалентної лексики	6
1.2 Класифікація безеквівалентної лексики	18
1.3 Способи передачі безеквівалентної лексики та труднощі при перекладі безеквівалентної лексики в художньому тексті.....	22
Висновок до першого розділу.....	31
Розділ II Особливості передачі безеквівалентної лексики в процесі перекладу роману Т. Манна «Будденброки»	33
2.1. Специфіка безеквівалентної лексики в текстах оригіналу та перекладу	33
2.2. Тематичні групи безеквівалентної лексики в текстах оригіналу та перекладу	40
2.3. Способи відтворення безеквівалентної лексики у тексті перекладу	44
2.4. Функціональні особливості безеквівалентної лексики у романі Т. Манна «Будденброки» та його перекладі українською мовою	58
Висновок до другого розділу	61
Загальні висновки.....	63
Список використаних джерел	65
Додаток 1	70

ВСТУП

Актуальною проблемою перекладознавства є власне переклад безеквівалентної лексики. Наявність недостатнього лінгвістичного аналізу мовних та позамовних засобів, відсутність комплексного визначення спричинюють недоліки перекладу, як наслідок неякісний переклад в цілому. В літературі широко використовуються нові мовні засоби, нові лексико-стилістичні прийоми, нова лексика, які, в свою чергу, можуть спричинювати проблеми під час перекладу через появу нових термінів, понять та реалій.

Актуальність даної роботи полягає в недостатній вивченості поняття «безеквівалентної лексики» та визначення труднощів перекладу безеквівалентної лексики в сучасному перекладознавстві. В лінгвістичній науці безеквівалентна лексика становить одну з найскладніших проблем, яка хвилює багатьох лінгвістів, а особливо перекладачів, як теоретиків, так і практиків. Адже безеквівалентна лексика завжди викликає певні труднощі перекладу, так як не перекладається дослівно, тому потрібно шукати відповідник в мові перекладу. Наша робота присвячена проблемам, труднощам та особливостям перекладу безеквівалентної лексики на прикладі роману німецького письменника Томаса Манна «Будденброки».

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що було виявлено безеквівалентну лексику в романі «Будденброки» та охарактеризовано основні труднощі при її перекладі. А також вказано її специфіку та функціональні особливості.

Мета магістерської роботи полягає в визначенні проблеми використання безеквівалентної лексики та виявити перекладацькі прийоми, завдяки яким здійснювався переклад з оригіналу, а також проаналізувати використувані перекладацькі трансформації із проаналізованих прикладів, узятих з художнього твору.

Досягнення поставленої мети передбачає використання наступних завдань:

1. Визначити поняття безеквівалентної лексики та причини її використання;
2. Дослідити класифікацію безеквівалентної лексики, наявної в сучасному перекладознавстві;
3. Проаналізувати основні способи передачі безеквівалентної лексики з німецької мови на українську;
4. На основі фактичного матеріалу проаналізувати основні способи перекладу безеквівалентної лексики з німецької мови на українську;
5. Охарактеризувати специфіку та функціональні особливості безеквівалентної лексики у романі.

Методи дослідження. Аналітичний метод (аналіз оригіналу роману та перекладу, систематизація отриманої інформації; визначення перекладацьких способів та засобів перекладу).

Використання порівняльного аналізу, що дозволяє отримувати важливу інформацію про схожість текстів, засоби отримання еквівалентності.

Застосування зіставного методу для того, щоб виявити спільні, однакові й відмінні, специфічні риси зіставних мов у звуковій, словниковій і граматичній системах.

Об'єктом роботи є безеквівалентні лексичні одиниці в романі «Будденброки».

Предмет дослідження магістерської роботи є засоби відтворення безеквівалентної лексики в німецько-українському перекладі.

Матеріал дослідження: роман Томаса Манна «Будденброки» та його переклад українською мовою виконаний Євгеном Поповичем.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що здійснений аналіз прийомів та засобів відтворення безеквівалентної лексики при перекладі дає змогу збагатити теорію перекладу.

Практичне значення отриманих у ході дослідження результатів, прикладів та положень визначається можливістю їх теоретичного та практичного використання в процесі вивчення курсів «Практика перекладу німецької мови», «Порівняльна стилістика німецької та української мов», «Стилiстика німецької мови», у курсах художнього перекладу та редагування. Отриманні результати включають в себе різні підходи до вирішення перекладацьких проблем, які можуть допомогти перекладачам-практикам для розширення досвіду.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження доповідались на всеукраїнській науково-практичній конференції «Могилянські читання – 2021» (м. Миколаїв, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, 2021 рік), на засіданнях кафедри теорії та практики перекладу з німецької мови Інституту філології Чорноморського національного університету імені Петра Могили.

Структура та обсяг роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, короткого резюме німецькою мовою (Zusammenfassung) та одного додатку.

Розділ I. Явище лексичної безеквівалентності в сучасному перекладознавстві

Мова – дзеркало культури. У ній відбивається як реальний світ, який оточує людину, так і реальні умови її життя, і громадська самосвідомість народу, його менталітет, національний характер, спосіб життя, традиції, звичаї, мораль, система цінностей, світовідчуття, бачення світу. Тим часом певна залежність мов від культури створює проблеми в плані міжкультурної взаємодії. Особливо яскраво культурні відмінності помітні на лексичному рівні. Внаслідок цих відмінностей можна зустріти такі мовні одиниці, які не мають еквівалентів у системі іншої мови.

1.1 Поняття безеквівалентної лексики

Перш ніж розглядати, що є безеквівалентною лексикою, необхідно встановити, що являють собою такі поняття як «еквівалент» і «еквівалентність».

У сучасному перекладознавстві існують різні підходи щодо визначення поняття «еквівалент». Так, наприклад, лінгвістичний словник визначає поняття «еквівалент» як одиницю мови, що збігається за функцією з іншою, здатну виконувати ту ж функцію, що й інша одиниця мови.

С. Влахов вважає, що «еквівалент передбачає повну тотожність між відповідними одиницями двох мов у плані змісту (семантики, конотації, фону» [10,с. 47].

А.О. Іванов під еквівалентом розуміє «функціональну відповідність у мові перекладу, що передає на аналогічному рівні плану вираження (слова, словосполучення) всі релевантні в межах даного контексту компоненти значення або одного з варіантів значення вихідної одиниці мови – джерела» [18, с. 187].

В.М. Комісарів також вважає, що «еквівалентність» перекладу полягає у максимальній ідентичності всіх рівнів змісту текстів оригіналу та перекладу. «Гарним» або «правильним» визнається лише «еквівалентний» переклад [22,с. 75].

У Комісарова еквівалентність проголошується ширшим поняттям і означає вже саму мету всього процесу перекладу. Загалом у Комісарова можна виділити три напрямки у визначенні поняття «еквівалентність»:

Перший підхід до еквівалентності як до тотожності, «повноцінності» (Федоров), «збереження незмінного плану змісту» (Бархударов), однак, виявляється не цілком коректним, оскільки в процесі перекладу завжди потрібне певне перетворення оригіналу. Найчастіше це виявляється в тому, що перекладач свідомо йде певні втрати і переклад неминуче втрачає деякі риси оригіналу [4, с. 45].

Другий підхід у тому, що робиться спроба виділити у змісті оригіналу якусь інваріантну частину. Збереження цієї інваріантної частини змісту оригіналу визнається необхідною та достатньою умовою для забезпечення еквівалентності перекладу в цілому. Найчастіше під інваріантною частиною оригіналу розуміється або функція тексту оригіналу або описана в ньому ситуація. Проте, згідно з Комісаровим, такий підхід до визначення ступеня еквівалентності перекладу не відображає всієї різноманітності, що успішно забезпечують міжмовну комунікацію перекладів.

Третій підхід до визначення еквівалентності перекладу, за В.М. Комісарову, – емпіричний підхід. При цьому підході дослідник не закріплює еквівалентність апріорі за тим чи іншим видом подібності перекладу та оригіналу. Напрошується висновок, що еквівалентність може виявлятися на різних рівнях у різних текстах – на рівні збереження мети комунікації, рівні способу її опису, рівні синтаксичних структур та лексичних одиниць та, нарешті, на рівні найбільшої близькості до оригіналу – рівні дослівного перекладу [21, с. 38].

Еквівалентність як емпіричне явище в перекладознавстві бачило, мабуть, найбільш потужний прояв на сьогоднішній день у праць Турі [50, с.23]. Тоді як інші теоретики можуть задатися питанням: чи є два тексти еквівалентними відповідно до якогось заздалегідь визначеного, наказового критерію еквівалентність, Турі розглядає існування еквівалентності між цільовими

текстами та вихідними текстами як даність. Це постулат еквівалентності [50, с.113], що дозволяє йому заявити, що «запитання, яке потрібно поставити під час власне вивчення перекладів (особливо в порівняльному аналізі цільового та вихідного тексту) ні, чи є ці два тексти еквівалентними (за певним аспектом), але який тип і ступінь еквівалентності перекладу, яку вони виявляють» [50, с. 47].

Норми, що визначають окреме поняття еквівалентності поширені у різні етапи в історії або серед різних шкіл перекладачів, або навіть у межах роботи єдиного перекладача, становлять дійсний об'єкт дослідження для описового перекладознавства. Постулат еквівалентності Турі, як і його широке визначення перекладу як того, що є, розглядається як переклад у цільовій культурі [51, с.58], дозволяє йому розширити сферу застосування дослідження перекладу, щоб дослідити раніше маргіналізовані явища. Таким чином, теорії перекладу, засновані на еквівалентності, можуть уникнути осуду інших шкіл, де вона широко поширена, вважаючи, що еквівалентність передбачає припис, неінклюзивний підхід до перекладу. Та є, однак, запереченнями проти того, що розглядається як занадто широке поняття еквівалентності: Снелл-Хорнбі [47, с.21] припускає, що поняття еквівалентності в англomовному світі стало настільки розпливчате, що було марними, тоді як Пім [45. с. 35], Нойберт [41, с.116] і Коллер [39, с. 14] хотіли б бачити, як відновлено більш обмежувальний погляд на еквівалентність, не в останню чергу тому, що більш обмежений погляд на еквівалентність дозволяє відрізнити переклад від неперекладу. Пім [45, с.5] цитує Стекконі [48, с. 171], щоб підтвердити цю думку: «у більшості західних культур сьогодні еквівалентність є тим унікальним інтертекстуальним відношенням, яке, як очікується, показують лише переклади, серед усіх можливих типів тексту».

Еквівалентність вийшла з моди. Німецькомовна скопос-теорія зробила це ще більш немодним, стверджуючи, що оскільки «функціональна узгодженість» (найближча річ до еквівалентності) була не більше ніж однією з багатьох можливих вимог, переклад зазвичай вимагає трансформацій досить

радикальних. Для тих теоретиків еквівалентність стала зовсім дрібницею, особливим випадком. Але майже в той же час інші теоретики розбирали еквівалентність прямо протилежним чином. Для цієї другої дуже широкої групи, яку Гідеон Турі в кінцевому підсумку побудує як «описові дослідження перекладу», еквівалентність була ознакою всіх перекладів просто тому, що вважалося, що вони є перекладами, незалежно від їх лінгвістичної чи естетичної якості [50, с. 63-70]. Це змінило все. Якби еквівалентність раптом була скрізь у перекладах або майже, її більше не можна було б використовувати для підтримки будь-якої лінгвістики, яка б допомогла людям її створювати, а також ця концепція не могла б безпосередньо служити директивній підготовці перекладачів.

Таким чином, перекладознавство було переміщено в сферу, яка була відносно незахищена жодною батьківською дисципліною; воно мало стати власною дисципліною. Описовий підхід наголошував на необхідності проведення досліджень перекладу, переважно такого роду, що проводяться в структуралістському літературознавстві, а не викладати принципи та думки.

Таким чином, теорії, пов'язані з дослідженням, були проблематично позиціоновані поза зростаючою кількістю навчальних закладів; вони перебували в інституційному контексті, зовсім іншому, ніж у скопос-теорії [44, с.8].

Власне, розглядаючи вже саме поняття «безеквівалентна лексика», насамперед, слід дати визначення лексики даного типу, визначити причини безеквівалентності, скласти певну класифікацію і вже виходячи з усього перерахованого вище, звертатися до проблем і труднощів, що виникають при її перекладі. Безумовно, мова є компонентом культури певного народу, отже, розбіжності у мовах обумовлені відмінностями цих народів. Тому чим більш самобутні порівнювані мови, тим менше у їх історії було культурних контактів, то менше в них точок дотику. До неспівпадаючих елементів відносяться, перш за все, предмети, що позначаються безеквівалентною лексикою, і конотації, властиві слів однією мовою і відсутні або відрізняються в словах іншої мови.

З погляду Є. М. Верещагіна та В.Г. Костомарова, безеквівалентна лексика – «це слова, які не можна семантизувати за допомогою перекладу (вони не мають стійких відповідностей в інших мовах, не мають смислових відповідностей у системі змісту, властивих іншій мові)», тобто «слова, план змісту яких неможливо порівняти з будь-якими іншомовними лексичними поняттями» [8, с. 224].

Тому поняття «безеквівалентна лексика» включає не лише відсутність еквівалента, а й причину такої відсутності – «відображення словом специфічної матеріальної та духовної культури». Відсутність точної і постійної лексичної відповідності будь-якому слову означає неможливість передачі його сенсу хоча б у контексті. Будь-яке слово може бути перекладено на іншу мову хоча б описово. Традиційно до причин безеквівалентності лексики відносять:

- а) відсутність предмета, явища у житті народу мови (предметна безеквівалентність);
- б) відсутність у перекладі мовою тотожного поняття (лексико-семантична безеквівалентність);
- в) відмінність лексико-семантичних характеристик (стилістична безеквівалентність).

Вважається, що одна з перших причин лексичної безеквівалентності виникає тоді, коли лексична одиниця вихідної мови позначає явище або поняття, досить добре відоме його носіями, але воно не відомо або маловідоме носіями мови перекладу і як наслідок, не відображено в лексичній системі їхньої мови. Зазвичай такими явищами та поняттями є реалії – явища, характерні для матеріального та духовного життя лише даного народу та відсутні в інших. Другою причиною лексичної безеквівалентності може бути різне бачення світу різними культурними та етнічними спільнотами. Також, причинами безеквівалентності можуть бути суттєві розбіжності комунікативних компетенцій носіїв вихідного та носіїв мов, що перекладають.

Безеквівалентну лексику неможливо семантизувати за допомогою простого перекладу. Вона, як складова частина кожної лексичної системи,

фіксує своєрідність світосприйняття національної культури. Та хоч понятійний світ різних національностей однаковий, мовна система кожного етносу розуміє одні й ті ж самі поняття на основі власного досвіду. А розбіжності між мовами насамперед проявляються при їх зіставному вивченні [2, с. 187].

При передачі денотативного значення змісту лексичної одиниці варто враховувати співвідношення мови оригіналу та мови перекладу. Підбір відповідників власне базується на зіставленні німецької та української мов на таких типах співвідношення лексичних одиниць:

1. До першого типу співвідношення належать одиниці мови оригіналу та мови перекладу, що повністю збігаються. Тож вони не створюють труднощів при перекладі, проте для мов, що не дуже спорідненні, таке співвідношення лексичних одиниць достатньо рідке явище.

2. При другому типі обсягу денотативних значень одиниць в мові оригіналу відповідають значень декількох одиниць в мові перекладу та навпаки.

3. За третім типом співвідношення лексичних одиниць денотативне значення одиниці мови оригіналу частково збігається і частково має відмінності з денотативним значенням однієї, чи декількох лексичних одиниць мови перекладу, і навпаки. Це співвідношення є найбільш розповсюдженим. Тут власне перекладач обирає варіант перекладу, що буде вдалий, виходячи з контексту.

4. До четвертого типу співвідношення належать одиниці мови, денотативне значення яких не співпадає при перекладі. Значення одиниці має еквівалент тільки в межах певних сполучень, але як одиниці словникового складу не співпадають. До цього типу належать власне сталі вирази та фразеологізми.

5. При п'ятому типі співвідношення лексичних одиниць слова та вирази мови оригіналу не мають відповідників при перекладі на іншу мову. В цьому випадку мається на увазі безеквівалентна лексика.

Отже, безеквівалентна лексика - це слова та словосполучення, які не мають в мові перекладу точних відповідників.

Безеквівалентна лексика, відображаючи національно-культурну своєрідність мови, власне називає поняття та явища однієї культури, що не характерні для інших культур.

На думку М.П. Кочергана, безеквівалентна лексика, як правило, становить лише 6-7% від загальної кількості лексики, що активно вживається [25, с. 171-172].

Причиною появи безеквівалентної лексики може бути життєдіяльність певного лінгвокультурного осередку та власне розбіжності між лінгвістично-понятійними кодами. Появу данного явища пояснюють екстралінгвальними факторами. Так А.В. Волошина в свою чергу вважає, що “кожен етнос під час процесу своєї життєдіяльності “олюднює” своє оточення та наділяє його специфічними рисами. З плином часу виникають етнічно значущі предмети. У лексиці вони фіксуються словами-реаліями” [11, с. 57].

При дослідженні явища безеквівалентності мовознавці відмежовують його від інших та дають визначення даній лексиці, зіставляючи з поняттями «лакуна», «екзотизм», «реалія», «варваризм», «національно маркована лексика», «локалізм», «етнографізм» та ін. Крім того, використання терміну «безеквівалентна лексика» неоднозначне. Тож це викликає також певні труднощі правильного розуміння системи лінгвістичного позначення даної лексики.

При розмежуванні вище названих понять простежуються деякі розходження у розумінні поняття безеквівалентної лексики, певна неоднотайність у поглядах мовознавців щодо його трактування.

В. Гладров в свою чергу наголошує, що «Треба відрізнити назви реалій від назв, які не мають еквівалентної відповідності у порівнянні мови, незважаючи на відповідний денотат» [37, с.15].

Є.М. Верещагін та В. Г. Костомаров вважають, що не можливо взагалі визначити повну безеквівалентність, і власне повну еквівалентність лексичних одиниць [7, с.36].

Р.П. Зорівчак тим часом порівнює безеквівалентну лексику з реаліями та визначає її як «моно- і полісемантичні одиниці, основне лексичне значення яких містить традиційний комплекс етнокультурної інформації, яка є чужою для об'єктивної дійсності мови-сприймача»[16, с. 224]. Дослідниця розглядає поняття «безеквівалентної лексики» значно ширше, ніж семантику поняття «реалія». Тож всі реалії належать до безеквівалентної лексики певної мови. Натомість до цієї лексики належить також прислів'я і приказки, окремі лексеми, що зв'язані з відмінностями в сегментації навколишнього світу окремими мовними осередками, та інші випадки лексико-семантичної безеквівалентності [16, с. 226].

Проте О.І. Чередниченко не згоден з таким визначенням цієї категорії. Він розглядає реалію як «носій етнокультурної інформації, що певний історичний момент не є типовою для об'єктивної дійсності мови перекладу» [33, с. 184].

Насамперед М.П. Кочерган доводить спільність понять «безеквівалентність» та «лакуна». В той же час говорить: «У науковій літературі вживання термінів безеквівалентна лексика і лакуни синонімічне і визначаються як слова, що відсутні в певній мові» [25, с. 42].

С.І. Флорин та С.П. Влахов зазначають, що трактування терміну безеквівалентна лексика в багатьох авторів різне: насамперед у ролі синоніма «реалії», у дещо ширшому значення – як слова, що відсутні в іншій мові та культурі, та у вузькому сенсі – як слова, що є характерними для нашої дійсності, і, зрештою, як неперекладні на інші мови слова» [10, с. 41].

Відмежовуючи поняття безеквівалентної лексики від реалії, вони вважають, що реалії можна розглядати як самостійну групу слів у межах безеквівалентної лексики. Слово може вважатися реалією в багатьох мовах, а безеквівалентним – зазвичай у межах даної пари мов, тобто, список реалій

даної мови є постійним, в той час як словник безеквівалентної лексики виявляється різним для певних пар мов [10, с. 43].

Водночас, Т. А. Космеда вважає, що співвідношення понять безеквівалентної лексики, екзотизм та етнографізм варте уваги. Етнографізм, зазвичай, не належить до запозиченої лексики та характерний для вживання понять, що описують явища культури, предмети побуту та традиції народу. [23, с. 61].

Зважаючи на національно-мовну своєрідність певної етнічної спільноти, можна спостерігати відмінність не тільки в найменуванні фрагментів дійсності, а й особливості певної культури загалом. Наразі постає питання розпізнавання безеквівалентної лексики та на які групи її можна розділити.

За допомогою так званого екстралінгвального плану у підсвідомості людини виникає поєднання в одне ціле слова та предмету, слова та явища, слова та думки (ідеї) і таким чином виділяються національні особливості лексичних одиниць. Кожне слово відображає життя країни, суспільного осередку та етносу. Існування слова-еквіваленту назви того чи іншого предмета, поняття чи явища, вкрай не свідчить про однозначність цього слова. Важливими при цьому є екстралінгвальні плани: накладаючись, вони можуть мати розбіжності, в такому випадку варто казати про наявність безеквівалентних елементів.

З.Д. Попова та Й.А. Стернін вважають, що власне завдяки умовам життя та побуту народу виникають поняття, що можуть бути відсутні у представників інших народів. Тут варто говорити про відсутність однослівного словникового еквівалента для їх відтворення в мові перекладу» [29, с. 71].

Так, наприклад, в українській мові немає еквіваленту для німецького слова *Besteck* (столові прибори: виделки, ножі, ложки), або наприклад відповідника для слова *Geschwister* (брати й сестри). При дослідженні проблеми міжмовної лексичної еквівалентності, науковці розрізняють три основних типи лексичних відповідників:

1) лінійні відповідники (у випадку наявності лише одного відповідника для лексеми в денотативному плані);

2) векторні відповідники (у випадку коли кілька слів в мові перекладу слугують відповідниками для одного більш загального за значенням слова);

3) відсутність еквівалента лексеми в мові перекладу [29, с. 80].

У такому випадку мова йде про застосування поняття «лакуна» чи «безеквівалентна лексика».

Здебільшого вважають, що коли план змісту слова не можливо зіставити з будь-яким іншомовним відповідником, його варто називати безеквівалентним. Насамперед, національно-культурний компонент у слові може бути виявленим повністю або частково бути прихованим, в такому разі дослідник має володіти певними етнографічними знаннями. Не рідкістю є випадки, коли слова можуть бути схожими за денотативним компонентом, проте мати суттєві відмінності за сигніфікативним показником. Яскравим прикладом є українське слово «русалка». Що, не відрізняючись понятійно від російського, в семному складі містить певні диференціюючі елементи: за українською семою русалка є охайною, привабливою та доброю, в той час як російська наділена негативними рисами – зла, страшна, коли німецька міфологема описує істоту, яка, насамперед, має владу над водою:

«Nixe - Wassergeister, die Macht über Wasser haben und auch in ihm leben»
(«Русалка - дух води, який має владу над водою і живе в ній»).

Власне кажучи, безеквівалентна лексика наділена безмежним лінгвокультурним потенціалом. На думку Н.Є. Миропольської процес оволодіння іноземною мовою неможливо уявити без одночасного засвоєння соціальної і культурної спадщини народу носія мови, що вивчається. Зв'язок між мовою і культурою власне опосередкований людиною, що є носієм мови та культури [28, с. 95].

Зв'язок між культурою і мовою виявляється більш яскраво у реаліях. Безеквівалентна лексика включає власне слова-реалії, які позначають предмети

матеріальної культури, що є основними власне для номінативного значення слова.

Маючи багато спільного із лакунарністю, явище безеквівалентної лексики розглядається дослідниками як вид лексичних лакун у зіставленні з мовою перекладу. Мовна картина світу, маючи різний вигляд, створюється за допомогою номінативних мовних засобів, а саме лексем, стійких словосполучень, фразеологізмів, а також відсутністю значення деяких номінативних одиниць (тобто лакунарністю). Безеквівалентні лексичні одиниці в міжмовному порівнянні постають у ролі лексичних лакун. Проте варто відмітити істотну різницю між цими поняттями: безеквівалентну лексику визначають у межах кількох (двох) мов, лакуни ж можуть існувати в окремій мові через нестачу або повну відсутність однослівної номінації поняття.

Варто відзначити, що екзотизми та варваризми також подібні за функціями. Екзотизми, засвоєні з інших мов, відображають явище «чужої етнокультури» в своїй семантиці. Варваризми, в свою чергу, повністю не засвоєні мовою, а лише відображають особливості семантики інших мов. Зберігаючи на письмі графічну передачу іншої мови, варваризми наближаються до мови першоджерела при вимові.

При типологічному вивченні мов спостерігається активне використання терміну «екзотизм». В той час, як безеквівалентна лексика не має дослівного еквівалента в іншій мові, а її значення передається у ролі фразових найменувань або словосполучення, екзотизми виступають у ролі безеквівалентних лексичних одиниць, що є запозичені іншою мовою. Саме це тлумачення терміну «екзотизм» здається більш точним. Проте варто визначити критерії, згідно яких запозичена безеквівалентна лексика є екзотичною. Не менш важливим є частота вживання слова, а саме його належність до активного чи пасивного складу мови. Таким чином, якщо безеквівалентна лексика є запозичена кількома мовами та активно вживаною носіями цих мов, то відбувається власне нівелювання експресії та зникнення екзотичності, напр.: борщ, пельмені та ін. Іншомовна лексема, що використовується у творі,

залежно від форми може виступати у ролі екзотизма чи варваризма, тут власне, С. П. Влахов та С. І. Флорин використовують для позначення такого явища термін «іншомовні вкраплення». «Іншомовними вкрапленнями» в такому разі є всі слова і вирази, які подані автором іншою, не своєю мовою в їхньому першоджерельному написанні чи за допомогою транслітерації, тобто не застосовуючи будь-яких змін. З точки зору лінгвістики більшість іншомовних одиниць, включаючи реалії, слід віднести до «варваризмів» [10, с. 15-16].

Зважаючи на концептуальні засади використання терміну «безеквівалентна лексика» в лінгвістиці, безеквівалентну лексему можна вважати особливою одиницею, що несе в собі відображення національно-культурної своєрідності мови власне на лексичному рівні та насамперед номінує явища певної культури, які не є властиві іншим. В такому разі безеквівалентна лексика виступає в ролі складової образності тексту, яка насамперед несе емоційно-експресивний підтекст, що є пов'язаний з ідеоетнічним компонентом значення.

Номінуючи поняття та реалії, безеквівалентна лексика не має точних лексичних відповідників у соціокультурних парадигмах інших мов, які порівнюються з вихідною. Її специфіка полягає насамперед в її семантиці. Деякі науковці відносять безеквівалентну лексику до національно маркованої лексики сучасної мови. Інша специфіка наявна в її конотації. Тут семантика безеквівалентної лексеми впливає на контекст та власне сенс цієї одиниці в тексті та загальний сенс твору. В такому разі безеквівалентна лексика сприяє створенню насамперед етнічної картини світу. Та врешті специфіка безеквівалентної лексики може полягати в її функціонуванні, насамперед виконуючи функцію домінанти серед іншомовних лексичних відповідників. Власне поява безеквівалентної лексики у тексті може наштовхнути реципієнта на усвідомлення етнокультурної приналежності твору. Так, наявність даної лексики у тексті може створити специфічні умови для сприйняття. В такому разі текст виступає в ролі як феномена на межі двох культур.

Таким чином, маємо широкого розуміння безеквівалентності як лексичного явища, та визнаємо наявність її зв'язку з культурою народу, що

насамперед і є причиною її виникнення, і становить певні труднощі при передачі на іншу мову.

1.2 Класифікація безеквівалентної лексики

Вже спираючись на причини безеквівалентності лексики, можна скласти її класифікацію. У цьому питанні думки багатьох вчених розходяться.

Л.К. Латишев ділить безеквівалентну лексику на: слова-реалії, тимчасово-безеквівалентні терміни, випадкові безеквіваленти та структурні екзотизми [27, с. 48].

Причиною безеквівалентності слів-реалій є відсутність у практичному досвіді носіїв мови перекладу предметів чи явищ, отже, і понять, позначених цими словами.

За своєю природою тимчасово безеквівалентні терміни близькі до слів-реалій. Їхня безеквівалентність обумовлена нерівномірним розподілом досягнень у галузі науки і в соціальній сфері, внаслідок чого нововведення, присутнє у практичному досвіді носіїв вихідної мови, якийсь час може бути практично невідомим носіям мови перекладу.

Потім зазвичай ця нерівність нівелюється, і відповідний термін (дуже часто через транслітерацію) з'являється також і в мові перекладу.

Випадкові безеквіваленти позначають предмети та явища, які присутні у практичному досвіді як носіїв іноземної мови, так і носіїв мови перекладу, але в останній з якихось (не завжди зрозумілих причин) не набули свого найменування.

Структурні екзотизми подібні до випадкових безеквівалентів тим, що позначені ними предмети і явища присутні також і в практичному досвіді носіїв мови, але теж не мають у ньому позначень, як і у випадку випадкових безеквівалентів. Головною відмінністю структурних екзотизмів від випадкових безеквівалентів є власне пояснення їх відсутності. Воно зводиться до того, що перекладачі мови просто не мають у своєму розпорядженні засоби, які були б аналогічні засобам вихідної мови і дозволяли б створити досить компактне позначення для згаданих предметів і явищ.

Вчений А.О. Іванов підрозділяє безеквівалентну лексику на три великі групи:

- референціально-безеквівалентну, яка включає терміни, індивідуальні (авторські) неологізми, семантичні лакуни;
- прагматично-безеквівалентну, що об'єднує відхилення від загальномовної норми, іншомовні вкраплення, скорочення (аббревіатури), вигуки, звуконаслідування;
- і на альтернативно-безеквівалентну лексику, що включає в себе власні імена, звернення, реалії та фразеологізми [18, с. 123].

Особливий інтерес представляє класифікація безеквівалентної лексики, представлена Л.С. Бархударовим. На його думку, існує кілька пластів лексики, яка може характеризуватись як безеквівалентна:

1. Власні імена, географічні назви, назви установ, організацій, газет та ін.
2. Реалії – слова, що позначають предмети, поняття та ситуації, що не існують у практичному досвіді людей, які говорять іншою мовою, наприклад, назви страв національної кухні, види народного одягу, тобто предмети матеріальної та духовної культури.
3. «Випадкові лакуни» – лексичні одиниці однієї з мов, у яких з тих чи інших причин немає відповідників у лексичному складі іншої мови [4, с. 147].

Лакуну можна розуміти у традиційному, вузькому сенсі — як явище, коли слово однієї мови не має відповідності в іншій, або ситуацію відсутності у мові слова для тлумачення будь-якого поняття. Однак можливе і ширше тлумачення цього терміна: відсутність у лексиконі мовної особистості або певної соціальної групи або лексеми для найменування поняття, яке представляється приблизно, розпливчасто, або цілої групи лексем, пов'язаної з репрезентацією певного концепту своєї національної мовної картини світу.

Порівнюючи факти різних мов, неважко переконатися, що нерідко лексична одиниця однієї мови не знаходить словникового еквівалента в іншому. Теорія та практика перекладу, а також методика навчання іноземних

мов знає безліч прикладів, коли поняття, виражене в одній мові, не має найменування в іншій мові.

Лакунарність виявляється практично у всіх мовах світу. В результаті неповної еквівалентності денотативних сім'ям різних мов і виникає таке явище як лакуна: відсутність в одній із зіставних мов найменування тієї чи іншої поняття, що є в іншій мові [31, с. 71]. Умови життя та побуту народу породжують поняття, які принципово відсутні у носіїв інших мов. В результаті в інших мовах однослівні лексичні еквіваленти будуть відсутні.

На сьогодні розрізняють різні класифікації безеквівалентної лексики (так званих лакун), а саме абсолютні й відносні лакуни [6, с. 58]. Так, порівнюючи українську та німецьку мову виділяють:

1. Абсолютні лакуни – це власне одиниці, що не мають однослівного еквівалента в мові перекладу, так наприклад:

«небилиця» – «erfundene Geschichte»; «окріп» – «kochendes Wasser»; «восьмикласник – Schuler der achten Klasse»; «музикати – vor sich hin singen (summen)»;

2. Відносні лакуни, що виникають у випадку, коли кореляти не здатні збігатися за частотою вживання, поширенням і сполучуваністю, так наприклад: укр. «взуття» і нім. «Schuhwerk»;

Українське слово «взуття» є більш вживане, ніж німецьке «Schuhwerk», тобто німецький еквівалент не здатний покрити всіх можливостей вживання «взуття» в українській мові, натомість як в більшості випадків у німецькій мові для нього є відповідником «Schuhe».

За іншою класифікацією виокремлюють три різні групи [11, с. 56-64]:

1) слова, що позначають національно-культурні реалії (так звані культурологічні лакуни), так наприклад:

нім. «Fachwerkhaus» («улюблений у Німеччині тип житлового будинку в XVI-XVII ст.»); «Richtfest» («свято з нагоди зведення будинку під дах»).

Дана лексика є насамперед носієм національної культури, що відображає її етнонаціональні особливості, які не мають еквівалентів у мовах інших країн і

тому належать до безеквівалентної лексики. Деякі вчені відносять ці слова до реалій [16, с. 224], інші заперечують, вважаючи ці слова екзотизмами, а не реаліями, так як їх не можна вважати носіями колориту країни [17, с. 256].

За тематичною класифікацією виділяють:

- географічні (укр. «степ», нім. «Fohn»);
- етнографічні (укр. «школяр», нім. «Fruhschoppen»);
- суспільно-політичні (укр. «атаман», нім. «Ossi-Wessi Kanzler»).

За поширенням розрізняють:

- національні ((укр. «рушник», «гопак»), нім. «Schutzenfest» (Volksfest mit Wettschiesen in Niedersachsen));
- інтернаціональні (укр. «гривня», нім. «Pfenig»);
- локальні (укр. «трембіта», нім. «Schrippen» – «Berlinish, eine besondere Art von Brotchen»).

2) До другої групи відносять слова, що відсутні в одній мові та водночас існують у суспільстві і, мають однослівне вираження:

нім. «Geschwister», укр. «брат і сестра / брати й сестри».

3) До третьої групи належать слова, відсутність яких зумовлена власне мовними (внутрішньомовними) причинами, дефективністю (неповнотою) словотвірних парадигм:

укр.: «весна – весняний – весніти – веснувати (виконувати весняні роботи)»

нім.: «Frühling – Frühlings» [4, с. 134]

Отже, зважаючи на наведені приклади, лакуни є цілими лексико-граматичними класами слів, характерними для однієї із мов, що протиставляють, так наприклад, артикль в німецькій мові не має відповідника в українській. Трапляються також випадки, коли безеквівалентними є слова якогось лексико-граматичного класу. Так, зокрема значна кількість німецьких Partizipien I не мають українських відповідників даного типу й перекладаються підрядними означальними реченнями (в українській мові немає форм

«пишучий», «копаючий», «кричачий»), («schreibende» – «той, хто пише»; «sprechende» – «той, хто розмовляє»; «schreiende» – «той, хто кричить»).

Тож лише відсутність другої і третьої груп слів вже можна вважати лакунами, так як це ті слова, які повинні б бути у мові, а першу групу слід вважати словами-реаліями або так званими етнографізмами.

Для контрастивної лексикології велике значення має дослідження насамперед лакун, тому що власне вони виражають специфіку структури мови, і так звану своєрідність категоризації речей і понять. Тобто їх вивчення сприяє виявленню семантичних і структурних відмінностей мов, а це і є одним із найважливіших завдань контрастивної лінгвістики.

Таким чином, категорію безеквівалентності можна розглядати на таких рівнях як: морфологічний, лексичний, граматичний, фразеологічний, та текстуальний за допомогою різних засобів мови.

1.3 Способи передачі безеквівалентної лексики та труднощі при перекладі безеквівалентної лексики в художньому тексті

Збереження національної своєрідності оригіналу у перекладі – завдання надзвичайно складне. Воно здійснюється не так за рахунок різних прийомів передачі фонові інформації засобами перекладної мови, як творчим відтворенням всього ідейно – художнього змісту твору, передачею світосприйняття автора, його стилю, манери письма засобами рідної мови.

Проблема відтворення національного колориту в перекладному тексті, його національного духу давно перебуває у центрі уваги теоретиків та практиків перекладу (О. Федорова, Л. Бархударова, К. Чуковського, С. Влахова, В. С. Виноградова та ін.), зокрема, існує думка про неперекладність безеквівалентної лексики (власні імена та слова – реалії), оскільки саме у перекладі як у особливому вигляді людської діяльності перетинаються власне лінгвістичні, етнопсихічні та соціокультурні аспекти мов – корелятив.

Відображення національно-культурної специфіки оригіналу безпосередньо пов'язане з вибором способів та прийомів передачі національно-культурного

компонента одиниць різних мовних рівнів – безеквівалентної та фоново-конотативної лексики, словотвірних засобів, синтаксичних структур тощо.

Провівши дослідження, що ґрунтуються на причинах безеквівалентності та класифікації безеквівалентної лексики, можна спробувати визначити специфіку передачі даної лексики з мови оригіналу на мову перекладу.

Л. К. Латишев пропонує такі способи передачі безеквівалентної лексики [27, с. 78]:

1) транслітерація – запозичення іноземного слова, яке потім письмово зображується літерами мови перекладу, а усній мові вимовляється відповідно до вимовних навичок мови перекладу. Чимало слів за цим методом увійшло в мову перекладу.

Так, з німецької до української мови увійшли такі слова, як «штрейкбрехер» (Streikbrecher), «рейсфедер» (Reissfeder) та багато інших слів. З. Є. Роганова зазначає, що з повною транслітерацією використовується і часткова. При цьому іноземне слово не переноситься цілком у незмінному вигляді на українську мову, транслітерується лише його основна знаменна частина і до неї приєднуються словотвірчі суфікси української мови, наприклад: *der Gestapomann* – гестаповець тощо. На думку Л. К. Латишева, який завжди переклад з допомогою транслітерації і наступне запровадження слова, створеного цим способом, у мовленнєвий побут є необхідними і виправданими.

Безумовно, запозичені слова, вже мають усталені аналоги у мові, певною мірою засмічують мову перекладу. В українській це такі «зайві» запозичення, як: «транспорентний» (прозорий), «рітейлер» (роздрібна торгова мережа), «перманентний» (постійний), «пролонгувати» (продовжити), «мас медіа» (ЗМІ), «репліка» (точна копія) тощо. Транслітерація необхідна тоді, коли важливо дотриматися лексичну стислість позначення, що відповідає його звичності в мові оригіналу, і разом з тим підкреслити специфічність речі або поняття, якщо немає точної відповідності в мові перекладу.

Перевагою транслітерації як способу перекладу безеквівалентної лексики є її надійність. Транслітеруючи слово, що означає нове, малознайоме, ще недостатньо вивчене явище, перекладач насправді передає лише його «звукову оболонку». Змістовна сторона слова розкривається лише через контекст, а перекладач в свою чергу може уникнути тлумачення нового поняття і власне ризику невірної інтерпретації.

Недоліком транслітерації є те, що механічна передача безеквівалентного слова нездатна досить точно і повно розкрити зміст нового поняття, яке може залишитися взагалі незрозумілим для багатьох одержувачів тексту, або бути лише приблизно зрозумілим з контексту. Цей недолік транслітерації компенсується примітками перекладача, що розміщуються у дужках або виносяться у виноски, напр. «Richtfest» – рихтфест (традиційне свято німецьких будівельників з нагоди завершення спорудження покрівлі будинку). В даному випадку одночасно одночасно використовуються два способи передачі безеквівалентної лексики: транслітерація та описовий переклад.

2) калькування – зазвичай розуміється як переклад частинами іншомовного слова (складного чи похідного) чи поєднання слів із наступним складанням переведених елементів воедино.

Таким чином, складові безеквівалентного слова або словосполучення замінюються їх буквральними відповідностями мовою перекладу, наприклад: «Dienstwagen» – службова автомашина. Залежно від точності перекладу іноземного слова кальки поділяються на точні, напівкальки та модифіковані кальки.

Точна калька утворюється в результаті буквального послів перекладу іноземного слова, наприклад: «Betriebsrat» – виробнича рада.

Півкальки – свого роду часткові запозичення, теж нові слова або стійкі словосполучення, але що складаються з свого власного матеріалу, а частиною з матеріалу іншомовного слова, наприклад: пити на брудершафт (від ньому. Bruderschaft), будівля бундестагу (Bundeshaus).

В. Н. Шевчук виділяє також модифікований тип кальки. Модифікована калька утворюється за моделлю термінологічного словосполучення іноземної мови, але, на відміну від останнього, допускаються деякі кількісні або якісні зміни. Кальки цього з'являються тому, що з певних традицій, звичок, і, нарешті, просто норм, прийнятих у цій мові, МП не приймає точної копії оригіналу. В ідеалі калька повинна задовольняти вимоги достатньої експліцитності та відповідності мовній нормі.

3) описовий переклад – спосіб передачі безеквівалентної лексики, що полягає у розкритті значення вихідної одиниці за допомогою розгорнутого опису (у словосполученнях та фразях), наприклад, «das Mitbestimmungsrecht» – «право працівників брати участь в управлінні підприємством». Перевага цього методу перекладу – повне розкриття суті, основний недолік – громіздкість.

Описовий переклад можна використовувати одночасно з іншими способами передачі безеквівалентної лексики. Так, наприклад, якщо у вихідному тексті кілька разів зустрічається слово shutdown, то вперше його можна передати способом транслітерації – шатдаун, забезпечивши приміткою, а потім вживати тільки найменування, створене шляхом транслітерації. На відміну від інших, описаних вище способів передачі безеквівалентної лексики, що мають більш менш механічний характер, описовий переклад вимагає від перекладача глибокого проникнення в суть описуваних явищ, глибокого знання реалій.

4) наближений переклад – спосіб передачі безеквівалентної лексики, який полягає в тому, що для позначення іноземної реалії в мові перекладу підшукується поняття, хоч і не співпадає з вихідним, але має з ним значну семантичну схожість і певною мірою здатне розкрити для одержувача перекладу суть описуваного явища. Перевагою наближеного перекладу є його зрозумілість. Одержувач перекладу має справу зі звичними, добре знайомими йому поняттями. Однак цей спосіб передачі безеквівалентної лексики завжди пов'язаний з певною небезпекою, що впливає із самої сутності цього способу, в основі якого лежить заміна вихідного поняття його вельми приблизною

відповідністю. Тому користуватись наближеним перекладом потрібно дуже обережно. Вдаючись до наближеного перекладу, перекладач дуже добре повинен знати суть описуваного явища, враховувати контекст, функцію тексту і, виходячи з цього, вирішити, чи допустимі відхилення у змісті, які неминуче пов'язані з наближеним перекладом. Слід пам'ятати у тому, що у значенні слова крім денотативного компонента можуть міститися різні конотації, наприклад такі, як співвіднесеність з певної географічної чи соціальної середовищем, епохою тощо. буд. У протилежному разі неминуча культурно-національна асиміляція. Так, наприклад, не можна вважати ідентичними Санта-Клауса (англ. Santa Claus), святого Миколая (нім. Heiliger Nikolaus) і Діда Мороза, хоча в ряді випадків вони цілком можуть замінити один одного під час перекладу.

Концепція перекладності/неперекладності є важливим розділом теорії перекладу, знання якої має як суто наукову, а й прикладну цінність. Зокрема, під час підготовки перекладачів теоретичні знання допоможуть викладачеві при обговоренні та оцінці варіантів перекладу використовувати більш доказову, а отже, і більш переконливу аргументацію. Розгляд культурної неперекладності дозволяє конкретизувати уявлення про можливе і неможливе в перекладі, що перекладається і не перекладається, їх співвідношенні. У деяких випадках переклад або взагалі неможливий, або можливий лише на рівні часткової еквівалентності. Це відбувається через культурну неперекладність [14, с. 72].

У процесі перекладу проблеми можуть виникнути під час передачі власних назв, особливо географічних назв, так як досить часто їх відносять до асоціативно безеквівалентної лексики. Вони несуть у собі додаткові культурні конотації, які може знати носій мови перекладу. Тим часом у реальному контексті існують певні прийоми передачі безеквівалентної лексики. На думку таких дослідників, як Л.С.Бархударов, Є.М. під час перекладу безеквівалентних одиниць у художніх текстах. Особливості менталітету і мислення тієї чи іншої народу, систему цінностей можна простежити у міжособистісному спілкуванні, а й у діяльності творчих представників народу. Відсутність одиниці в словниковому складі будь-якої мови може передаватися в контексті мови

різними засобами. У практиці перекладу є різні способи передачі таких одиниць. Л. С. Бархударов пропонує такі прийоми як калькування, транслітерація, описовий переклад [4, с. 135].

Розглянемо приклади використання перерахованих вище прийомів при перекладі безеквівалентної лексики німецької мови. Калькування використовується при перекладі реалій та випадкових безеквівалентів, воно дозволяє без опису докладно передати значення складного слова. Суть цього прийому у тому, що складові частини безеквівалентної лексичної одиниці (морфеми безеквівалентного слова чи лексеми безеквівалентного стійкого словосполучення) замінюються їх буквальними відповідностями мовою перекладу [21, с. 47].

Наприклад: «die Jugendherberge» – «туристична база для молоді»; «die Landesregierung» – «уряд федеральної землі». Транслітерація найчастіше використовується під час перекладу загальновідомих реалій. Прикладами таких слів є: «der Reichstag» – «рейхстаг»; «der Kurfürst» – «курфюрст»; «die Mark» – «марка (грошова одиниця)». Цей спосіб перекладу дозволяє максимально коротко і точно передати змістове зміст неперекладного слова, але предмет чи явище можуть залишитися незрозумілими читачеві або учаснику міжкультурної комунікації, тому виникає необхідність додаткового звернення до тлумачного словника та описового перекладу.

Найчастіше у перекладі безеквівалентної лексики використовується такий прийом, як описовий переклад. Це відбувається через те, що безеквівалентна лексика є в багатьох випадках незнайомою для носіїв іншої мови, і в таких ситуаціях виникає потреба у тлумаченні. З використанням описового перекладу повністю розкривається суть явища, найточніше і ємніше передаються національні особливості. Проілюструємо на прикладах його використання під час перекладу: «der Advent» – «передріздвяний час, час, коли рахують дні до Різдва»; «der Adventskalender» – «передріздвяний календар для дітей, на якому щодня відкривається одне віконце з датою»; «das Schlüsselkind» – «дитина, надана сама собі після занять у школі або дитячому садку, якій батьки, зайняті

на виробництві, залишають ключі від квартири (das Kind – дитина, der Schlüssel – ключі)». Безумовно, перекласти та пояснити безеквівалентну лексику іноземної мови можна. Але не одним словом, оскільки аналог знайти практично неможливо. І в деяких випадках спроба використовувати переклад за відсутності у носіїв мови необхідної етнокультурної передумови для її адекватного сприйняття, може призвести до конфліктної ситуації. Цікавими прикладами безеквівалентної лексики з інших мов є такі слова, як:

«Lagom» – шведська мова, поняття означає «поміркованість», «оптимальність», тобто «ні надто багато, ні надто мало», «саме раз»;

«Wanderlust» – німецька мова, поняття можна охарактеризувати як «спрага до подорожей» [30, с. 16-17].

Якщо лексика безеквівалентна, це означає, що це слово і поняття унікальне і властиве лише певної нації.

Іншим може бути складно зрозуміти і прийняти особливості культури, такі, як наприклад: «спрага і пристрасть до подорожей». Адже в житті людей із радянським минулим подорожі з'явилися відносно недавно, для них може бути незрозумілим бажання нескінченно подорожувати через «залізну завісу в минулому». Часто поняття одного народу, які оточують і супроводжують представників цього народу щодня, абсолютно далекі для повсякденного життя іншого народу.

Безеквівалентна лексика нерідко передається за допомогою описового методу, який, проте, який завжди є оптимальним, оскільки може вести у себе втрату національно-культурної специфіки слова. Також під час передачі безеквівалентної лексики використовується прийом генералізації, який можна назвати бездоганим, оскільки, як і описовий метод, прийом генералізації також веде до втрати специфіки слова. При передачі лексики такого типу крім вже згаданих прийомів використовуються лексико-семантичні трансформації (емфатизація або нейтралізація вихідного значення визначаються, головним чином, такими соціолінгвістичними факторами, як розбіжність у традиціях емоційно-оцінної інформації та необхідне перекладачу культурою виділення

або, навпаки, даному контексті, перекладацький коментар, який використовується, якщо слово або поняття відсутнє або трактується інакше в перекладаючій культурі), які передають лише денотативне значення вихідної одиниці. Для збереження початкових асоціацій, що викликало слово у мові оригіналу, використовується комбінована техніка перекладу (наприклад, транскрипція + опис) [34, с. 278].

Створення нового слова (терміну) мовою перекладу ще один прийом перекладу безеквівалентної лексики. Від калькування цей прийом відрізняється відсутністю етимологічного зв'язку з оригінальним словом. При створенні неологізму перекладач може використовувати вже наявні лексичні та морфологічні елементи. Як ілюстрацію можна навести слово «вертольот», яке замінило іноземний термін «гелікоптер», запозичений з французької (фр. *helicoptere*) наприкінці XIX століття. Авторство слова «вертольот» (від слів «крутиться» і «літає») належить радянському авіаконструктору, творцю вертольоти Миколі Камову. Нове слово спочатку прижилося як синонім слова «гелікоптер», а наприкінці 40-х років XX ст. повністю замінило його. Недолік цього способу перекладу у тому, що вигаданий термін може прижитися в МП.

Таким чином, кожен із описаних способів перекладу безеквівалентної лексики має як переваги, так і недоліки. Який із способів використовувати у кожному конкретному випадку, слід вирішувати виходячи із контексту. Необхідно мати на увазі можливість комбінації різних способів передачі безеквівалентної лексики, наприклад, калька + описовий переклад або транслітерація + описовий, роз'яснювальний переклад + прийом генералізації. В останньому випадку прийом генералізації з опущенням специфічної частини вихідного змісту допустимо тільки в тому випадку, якщо йдеться про другорядні деталі. Способи перекладу безеквівалентної лексики не можна віднести до підстановок, ні до трансформацій. Їх слід розглядати як окрему специфічну групу перекладацьких прийомів [19, с. 365].

Грамматичні розбіжності МО та МП в англійській та німецькій мовах суворіший порядок слів, ніж в українській. На місце того чи іншого члена

речення впливає контекст та стиль мови. Порядок слів у реченні важливий як із семантичної, так і зі стилістичної точки зору. З метою адекватного відтворення оригіналу необхідно правильно визначити взаємозв'язок і окремих елементів усередині речення, і цілих речень між собою. Порядок слів у реченні визначається, з одного боку, синтаксичними правилами, з другого – так званим актуальним членуванням речення. Під актуальним членуванням речення розуміється його членування на тему (тобто це, вихідний пункт висловлювання) і рему (нове, що повідомляється про тему). Тема і рема може бути виражені як словом, і словосполученням. А. Ф. Архіпов зазначає, що ознаками реми при нейтральному порядку слів є фразовий наголос і невизначений артикль при іменнику. Там, де норми порядку слів МО та МП розходяться, використовуються трансформації-перестановки. Це стосується і перекладу з англійської та німецької мов на українську.

Як вказує А. Ф. Архіпов, перестановки стосуються, перш за все, трансформацій у нерозповсюдженному реченні (підлягає-рема при перекладі переміщується в кінець речення), в нерозчленованих висловлюваннях (присудок переміщується на початок речення, а підлягає в кінець), у реченнях-еліпсах, у поширених реченнях (присудок-рема переміщується в кінець речення). Рема у функції підлягає, доповнення або обставини, що стоїть в МО перед незмінною частиною присудка, при перекладі російською виходить на останнє місце. При перекладі речень, що починаються з другорядних членів, друге місце зберігається за присудком лише тоді, коли підлягає є ремою або її частиною. Якщо ж підлягає є темою або входить до неї, то присудок слідує за ним. Обставини, які у II всередині пропозиції і які стосуються всього висловлювання, при перекладі нерідко виносяться початку пропозиції. Нейтральний чи експресивний порядок слів при оформленні актуального членування речення у перекладі зазвичай зберігається, але можливі й трансформації.

Наприклад: «Vor nahezu hundert Jahren wurde die systematische Erforschung Babylons eingeleitet.» – «Майже 100 років тому розпочато систематичне

дослідження Вавилону.» Або: «Систематичне дослідження Вавилону було розпочато майже сто років тому»[3, с. 182].

Проведене дослідження показало, що безеквівалентна лексика може передавати культуру народу, може бути використана для передачі етнічних особливостей, традицій і т.п. Вона не завжди піддається точному і однозначному перекладу і для збереження стилістичного забарвлення такої лексики в перекладі використовуються як повні, так і часткові лексичні відповідності. Адекватний переклад безеквівалентної лексики вимагає розгляду одиниці, що перекладається як елемент текстового простору, що відображає мовне середовище.

Висновок до першого розділу

У першому розділі нами було досліджено безеквівалентну лексику як об'єкт вивчення в лінгвістиці. Через відсутність єдино погодженого варіанту визначення «безеквівалентність» можна зробити висновок, що це явище є недостатньо досліджене.

Зважаючи на причини лексичної безеквівалентності, серед яких позначення явища або поняття, досить добре відоме його носіями, але воно не відомо або маловідоме носіями мови перекладу і як наслідок, не відображено в лексичній системі їхньої мови та різне бачення світу різними культурними та етнічними спільнотами, і насамперед суттєві розбіжності комунікативних компетенцій носіїв вихідного та носіїв мов перекладу, можна дійти висновку, що безеквівалентну лексику неможливо передати за допомогою дослівного перекладу.

Безеквівалентні одиниці є власне носіями культурної своєрідності народу. Проте збереження національної своєрідності оригіналу у перекладі – завдання не просте. Воно здійснюється не тільки за рахунок різних прийомів передачі інформації у мову перекладу, а й творчим відтворенням всього ідейно-художнього змісту твору, передачею світосприйняття автора, його стилю, манери письма засобами рідної мови.

Таким чином, ми приходимо до висновку, що явище безеквівалентності розуміється не тільки як неперекладність, а розглядається на рівні відмінності двох культур, що порівнюються — та як самостійна лінгвістична категорія з певними функціями, що дозволяє досліджувати безеквівалентність на різних рівнях мови (граматичному, морфологічному і лексичному).

Розділ II Особливості передачі безеквівалентної лексики в процесі перекладу роману Т. Манна «Будденброки»

2.1. Специфіка безеквівалентної лексики в текстах оригіналу та перекладу

«Будденброки» — перший роман Т. Манна, у якому письменник, попри дивовижну зрілість стилю, відчуває оповідні структури, які потім стануть основою його поетики. У цьому романі бюргерська «форма життя» втілилася найбільш безпосередньо, що дає змогу простежити, як бюргерський габітус виявляє себе під час оповіді. Крім того, причина докладного аналізу саме «Будденброків» полягає в тому, що при написанні цього роману Т. Манн використав сімейні папери, які належать до традиції бюргерських сімейних книг. Особливого значення має так звана «біблія», зошит з основними подіями сімейної історії.

Стилістичні паралелі між матеріалами із сімейного архіву Т. Манна та його першим романом відзначалися неодноразово. Письменник справді багато в чому побудував словесні портрети Йоганна та Жана Будденброков на основі манери оповідання Йоганна та Йоахіма Манна.

Однак ці паралелі значущі не власними силами; вони, зокрема, привносять у роман типові для певного середовища мову та прийоми зображення дійсності. Якщо визнати, що «соціальні діалекти» та «групові манери», відображаючись у романі, утворюють власне оповідь, її сутність, то стилістична гра з бюргерською манерою висловлювання в «Будденброках» перестає здаватися прикрасою, що слугує створенню необхідного історичного колориту.

Саме ім'я «Будденброки» (Buddenbrooks) було обрано письменником після ґрунтовних роздумів про те, наскільки воно стилістично вписується в концепцію майбутнього роману. Т. Манн, за його власним зізнанням, шукав «нижньонімецьку, але при цьому не звучить комічно прізвище». Про існування персонажа під прізвищем фон Будденброк (Herr von Buddenbrook) у романі «Еффі Бріст» (1895) Теодора Фонтана, письменник, за його словами, на той момент не знав і був здивований цим вибором Фонтані, оскільки вважав, що

«фридрихівське дворянське та генеральське ім'я» все ж таки Buddenbrock, а не Buddenbrook.

Прізвище Buddenbrook Т.Манн, що відрізняється лише двома літерами, сприймав виключно як бюргерське ім'я: «ще сьогодні я сумніваюся, що «Будденброк» можна пов'язати з чимось ще, крім бюргерства». У цих міркуваннях привертає увагу, що визначення «бюргерський» сприймається як стилістична характеристика.

Найпомітніше стилістичне запозичення у романі – це записи консула у сімейній книзі Будденброков. Вони включені в текст як цитати, їхня приналежність персонажу позначена лапками і вступними словосполученнями, але, як уже говорилося, вони не складають усієї книги, яка зображена також за допомогою опису та переказу оповідача. У нотатках консула повторюються окремі висловлювання Йоахіма Манна, зокрема молитви, вставлені в текст, практично списані з «Біблії». Перший і найбільший запис консула про народження Клари закінчується подібною молитвою, що займає приблизно половину всього запису (п'ять рядків у Франкфуртському зібранні творів). Таке розгорнуте включення служить лише лише характеристиці консула, а й збагачує розповідь у романі черговим стилістичним регістром, висхідним до певної традиції.

Так, молитовне звернення консула «*Ах, де ж знайти такого Бога, як ти, Господь Саваоф, що допомагає у всіх бідах і небезпеках [...]*», дослівно переписано з «Біблії» в редакції діда письменника Йоганна Манна. Змінено лише пунктуацію та додано частинку «*doch*» (а) на початку фрази. Цей уривок в оригінальному записі парафразує псалом і закінчується цитатою «*Gott ist mein Gott, ist mein Vater... (Бог – Бог мій, батько мій...)*» («Біблія» Йоахіма Манна), (переписана «Біблія» Йоганна Манна)) і навіть наведеним у дужках посиланням на Послання до Філіп'ян апостола Павла. Обидва тексти, як і деякі інші цитати, що звучать у записах консула, могли бути знайомі Йоахіму Манну не тільки з читання Святого Письма, але і з церковної служби. «*Ja Herr ich will dich loben ewiglich! (Так Господь, тебе хочу я вічно славити!)*» сходять до пісні

Мартіна Шаллінга «*Herzlich lieb hab' ich dich, o Herr (Всім серцем люблю тебе, Господи)*», що лежить в основі заключного хоралу «Страстей за Іоанном» Йоганна Баха. Цей текст, швидше за все, сприйняли Йоахім Манн на слух під час церковної служби. Мова протестантської меси супроводжує постаті консула та його дружини протягом усього роману. На ньому говорять божі люди, які привітають консульшою після смерті чоловіка, він вгадується в останній фразі Зезем Вейхбротт «*Es ist so! (Це так!)*». Запозичений із записів Йоахіма Манна мова, таким чином, постійно присутній у романі, нагадуючи читачеві про пов'язані з ним персонажі та актуалізуючи їх світовідчуття.

Крім «Біблії», Т. Манн обіграє у своєму романі індивідуальний стиль, властивий листам його родичів. Так, емоційний лист його сестри Юлії, що оповідає про життя Елізабет Манн, прототипу Тоні Будденброк, може вважатися джерелом не тільки численних деталей, наприклад, любовного послання, захованого в дуплі дерева, але й стилю промови та листів Тоні з їхніми короткими, динамічними пропозиціями, простими, але емоційно виразними синтаксичними конструкціями, яскравими фразеологізмами та просторіччями, начебто розрахованими на те, щоб викликати посмішку та зачаровувати.

Папери з сімейного архіву Маннов написані верхньонімецькою, це письмова мова, яка дотримується належних йому норм, історично орієнтується на переклад Біблії Лютера. Роман же вбирає набагато ширший спектр мовних стилів. Так, мова персонажів роману привертає увагу від початку розповіді завдяки характерної і запам'ятовується промови старого Будденброка, заважає французький і нижньонімецький: «*Je, den Diiwel ook, c'est la question, ma très chère demoiselle!*».

Нижньонімецький був у вжитку в Любеку ще довгий час після Реформації. Французька мова у XVIII ст. – на початку XIX ст. як мова вищих верств суспільства, дипломатії та науки, був необхідною умовою успіху на комерційному та суспільному терені.

Особливості мови старого Будденброка, таким чином, історично обґрунтовані, як і велика кількість французьких слів у мові його сучасника міського поета Гофштеде. Старий Йоган Будденброк, якому на момент початку дії в романі в 1835 р. сімдесят років, незважаючи на свій скепсис по відношенню до фігури Наполеона, набагато більш орієнтований на французький зразок у своєму габітусі, ніж його син. У цьому міський поет Гофштеде переходить на нижньонімецький діалект; ця особливість у романі характеризує комерцією представників бюргерства: «Зайшла розмова про справи, і непомітно всі перейшли на діалект».

Консул та його син Томас також володіють діалектом як і старий Йоган Будденброк, однак для них це більше не природна мова спілкування, а мова роботи. Знання діалекту необхідне спілкування з працівниками фірми, простим людом і, як впливає з наведеного вище прикладу, є об'єднуючим чинником коїться з іншими купцями, певною мірою навіть протиставляючи їх про званому освіченому бюргерству (Bildungsbürgertum). Тому маленький Томас як спадкоємець фірми вчиться говорити діалектом. І саме вміння розмовляти з простим людом його мовою допомагає консулу Будденброку уникнути конфлікту з революційно налаштованими працівниками.

У цьому діалект знову служить досягненню комічного ефекту, посилюючи вже знижений образ народу:

*«Je, Herr Kunsel, ick seg man bloß: wie wull nu 'ne Republikw, seg ick bloß...»,
«Öwer du Döskopp... Ji heww ja schon een!»*

Зворотною стороною цієї відкритості світу простих городян, як не дивно, є якась межа у вишуканості, поставлена комерційній еліті міста. Про Томаса Будденброка кілька разів сказано, що він виділяється бездоганністю не лише свого костюма, а й мови.

Це насторожує бюргерське суспільство, і, мабуть, викликає симпатію та співчуття оповідача, який ніби підтримує Томаса, як і Герду, а пізніше Ганно, у їхньому почутті слова та музики.

Подібне ставлення усередненого бюргерського суспільства до манері промови Томаса свідчить про існування певної мовної норми, властивої зображеному в романі суспільству, якому підпорядковуються або від якого відштовхуються персонажі роману. Великою мірою саме володіння цією нормою дозволяє Бендіксу Грюнліху привернути до себе консула Будденброка. *«Він каже тобі, мамо, і тобі, тату, тільки те, що ви любите чути, щоб втертися до вас у довіру!»*, – вигукує Тоні». Чудернацька манера Грюнліха викликає миттєве відчуження не тільки Тоні, а й обох її братів. Ця різниця сприйняття дуже цікава. Грюнліх наслідує абстрактне уявлення про ідеальний образ успішного купця і одночасно потурає слабкостям консула і його дружини.

Грюнліх користується стилістичними реєстрами, характерними для самого консула: сухим і діловим стилем, властивим розрахункам, які робить консул, і його манерою звернення до Бога в дусі пієтизму, заснованої на стилістиці записів Йоахіма Манна в сімейній «Біблії». Цей стилістичний контраст у промові одного персонажа зупиняє увагу ще сцені новосілля у першій частині роману.

«Сентиментальна», за словами старого Будденброка, манера консула, спирається на стилістику християнської пієтистської проповіді зі зверненнями до Господа і власного батька, покликаними підкреслити як цінність і значення сім'ї, і постійну актуальність зв'язку з Богом. Їх характерною рисою можна назвати часту інверсію, повторення, що посилюють емоційну виразність мови, вигуки, багатокрапки:

«Але, батько, ця злісна ворожнеча з братом, з вашим старшим сином... Не можна допустити, щоб невидима тріщина розколола будівлю, з божою нами...».

Крім того, оповідач у «Будденброках» активно використовує план фразеології, стилістичні особливості мови персонажів як засіб їх включення або виключення з бюргерського суспільства, що описується. Отже конструюється картина суспільних відносин, створюються координати, у яких протікає дію

роману. Наприклад, за коротким висловлюванням пана Кеппена на діалекті в сцені новосілля, слідує вдвічі довше пояснення:

«Він недавно розбагатів, родом був зовсім не з патриціанської сім'ї і, на жаль, ще не розлучився зі звичкою пересипати свою промову всілякими "доповім я вам" і так далі».

Оцінність висловлювання про становище персонажа пом'якшене словами «ще не», «не зовсім», «деяка», «на жаль». Оповідачу немає потреби виправдовувати пана Кеппена, згладжуючи соціальні відмінності.

Цей спосіб поводження з персонажем нагадує сцену першого візиту пана Перманедера до Будденброкова. І в тому, і в іншому випадку пом'якшувальні контрасти формулювання належать не одній конкретній людині, як, скажімо, у випадку зі старим Будденброком, а всьому суспільству, що зібралось. У випадку з Кеппеном, чинною інстанцією є оповідач. Без його пояснення було б втрачено психологічне підґрунтя сцени, її складність.

Діалектизми в промові Кеппен згадуються в тій же сцені ще раз: *«пан Кеппен знову сказав „Achung“»* («увага», правильний варіант – Achtung). Пропущене «t» виробляється у ранг основний характеристики персонажа, постійно вказуючи на особливість його становище. При цьому не можна забувати і просту комічність цієї деталі. Вдаючись до подібних зауважень, оповідач, за зауваженням Ю. Петерсена, заявляє себе як іронічному спостерігачі, тобто медіумі, що мають індивідуальні риси.

Цей приклад показує, як мову у романі Т. Манна визначає соціальні кордону і стає одним із способів претензії на соціальну перевагу. У цьому плані «Будденброки» слідує традиції роману другої половини XIX ст. з його потягом до міметичного зображення різних соціолектів. Однак мовну картину в романі Т. Манна не можна назвати об'єктивною, позбавленою прихованої оцінки, надто сильно в романі уявлення про «правильну» мову, мовну норму. Ця норма відповідає мовному габітусу описуваного бюргерського патриціату, що стає особливо очевидно, коли слово передається персонажам, які не мають цієї мовної манерою (той самий Кеппен або Перманедер).

Проте питання про «бюргерський» стиль промови оповідача в «Будденброках» є виправданим, якщо підійти до нього з погляду мовного габітуса оповідача. У його випадку, на відміну від персонажів роману, складніше говорити про соціальну приналежність та її вплив на манеру оповіді, тим більше що оповідач створює художній текст, тобто його слово служить принципово іншої мети, ніж описується або передається слово персонажів. Однак навіть у цьому випадку важливо простежити, яке прагнення, який культурний горизонт ховаються за мовною перспективою оповідача і наскільки вона близька до мовної перспективи його персонажів.

Споріднений персонажам бюргерський габітус проявляється у мові оповідача як на лексичному, так і на синтаксичному рівні.

Лексика у романі старанно відібрана і далека не лише експериментів, яких можна було б очікувати від роману рубежу століть, а й за рідкісними та незначними винятками навіть діалектизмів та просторіччя.

Більше того, при відборі лексем письменник вважає за краще дотримуватися норми XIX століття. Наприклад, слову «Hose» надає перевагу слову «*Beinkleider*» (чоловічі штани), як це було властиво промови освіченої людини XIX ст., оскільки «Hose» дуже чітко асоціювалося з жіночою білизною.

Подібна суворість відбору романної лексики дозволяє досить чітко визначити чужорідні включення до мовлення оповідача. Наприклад, протягом усієї першої глави у мова оповідача вклинюються приховані запозичення з чужої мови, висловлювання, явно чужі його тону. Члени сім'ї та друзі будинку запрошені на «зовсім простий обід». Можна припустити, що у таких висловлюваннях було сформульовано запрошення на обід, у своїй усім відомо, що «*де-де, а Будденброків гостей завжди чекає ласий шматочок...*». У їдальні відбувається «*Placierung um die lange Tisch*» («розсаджування за довгим столом»). Слово «*Placierung*» запозичене з бюргерського лексикону і позначає не просте розміщення гостей за столом, а ритуал, що володів великим суспільним значенням. Зустрічається у романі й загартоване вживання чужого слова: «то була "хліб-сіль", якою друзі та родичі рясно обдарували

Будденброків з нагоди новосілля», при цьому роль хліба виконувало печиво, а сіль була насипана в золоті сільнички.

Лапки пояснюються не лише невідповідністю дарів їх прийнятому в традиції найменуванню, а й вказують на цю традицію.

Ця «правильність» мови оповідача немов наділяє її моральним підставою претендувати як на об'єктивність зображення, а й у домінуючу позицію у розповіді. Голос оповідача виступає якоюсь нейтральною точкою відліку, своєрідною нормою, на тлі якої мова персонажів стає маркованою.

2.2. Тематичні групи безеквівалентної лексики в текстах оригіналу та перекладу

Крізь весь роман Т. Манна «Будденброки» проходить тема бюргерства. Саме ця тематика зумовлює специфічність мови героїв та наявність у творі великої кількості безеквівалентних одиниць, що створюють певний колорит. В основі ж завжди залишається точність викладу подій та голос автора.

У романі Т. Манна «Будденброки» наявні різні види безеквівалентної лексики. Серед яких діалект та особливості вимови героїв, власні назви та реалії, що становлять труднощі при перекладі.

Серед власних назв у творі можна зустріти:

- імена та прізвища героїв (*Antonie, Klothilde, Langhals*),
- назви міст, вулиць та географічних об'єктів (*Marienkirche, Jerusalemsberg, Travemünde*).

Діалектна мова притаманна головним героям роману. Дія роману переважно відбувається у місті Любек. Події роману відбуваються у період із 1835 по 1875 року. Усі герої є представниками різних географічних областей. Мова твору багата на діалекти: тут можна зустріти балтійські, західно-прусські, швабські, франкські і, звичайно ж, не в останню чергу баварські прислівники. Повсякденне мовлення біля міста представників нижчого стану складається з нижньонімецького діалекту, тоді як середній стан говорить про суміші нижненімецького і мейсенського діалектів. У разі діалекти служать у тому, щоб

показати різномірність героїв і соціальну дистанцію з-поміж них. У творі виявлено близько 124 одиниць контекстів.

Нижче наведено уривок на нижньонімецькому діалекті. У межах міста Любека місцевий діалект складається з якоїсь суміші мейсенського (один із середньонімецьких діалектів, поширений у Східній Німеччині: у землях Саксонія та Саксонія-Ангальт) та нижньонімецького (поширений на півночі Німеччини) діалектів. З мейсенського діалекту було перейнято граматичну структуру, а лексика та фонетичні особливості переважно взяті з нижньонімецьких діалектів.

Наприклад:

«Üwer den ook gliiek düchtig!», «Wat, de Dunner sleit in? Da sall doch gliiek de Dunner inslahn!», « Smolt, wat wull Ji nu eentlich! Nu seggen Sei dat mal! Je, Herr Kunsel, ick seg man bloß: wi wull nu 'ne Republike, seg ick man bloß ...»

Риси представленого тут нижньонімецького діалекту є:

1. глухий спірант [ç] переходить у глухий вибуховий [k]: ick (ich), gliiek (gleich);
2. глухий спірант [s] змінюється на глухий вибуховий приголосний [t]: wat (was), dat (das);
3. відбувається дзвоніння глухого вибухового [t] → [d]: düchtig (tüchtig);
4. збереження тонких довгих голосних: wull (will), seg (sage);
5. лабіалізація дзвінкого вибухового [b] → [w]: üwer (über);
6. дифтонг au [aʊ] перетворюється на oo [o:]: ook (auch).

Цей уривок багатий на діалектизми. Вкраплення зустрічаються як у мові робочих, і у промови консула. У регіональних словах *wat*, *seggen*, *ick*, *eentlich* міститься явна вказівка на зону та середовище їхнього побутування.

Можна навести ще один приклад із роману Томаса Манна «Будденброки». Раніше нами було зазначено, що цей роман багатий діалектами. У цьому уривку нашу увагу привернув баварський діалект. Основні риси даного діалекту такі:

1. Особливою рисою баварського є дифтонг oa, який виник із середньовісньонімецького *ei*, *ei* → *oa*: *zwoate* (*zweite*);

2. збереження середньовісньонімецьких дифтонгів ia, ua, ou: guate (gute);
3. замість особистого займенника wir використовується mia або mer;
4. апокопа-е, відпаданя ненаголошеної в кінці слова або складу: aufdrahn (aufdrehen)

Наприклад:

«Mer vermieten's Parterre und die zwoate Etasch, und da hier hamer a guate Wohnung und können a Schweinshaxen essen und brauchen uns net allweil gar so nobiz'samm richten und aufdrahn ... und am Abend hab' i 's Hofbräuhaus»

Власне у романі Томас Манн створює званий мовний портрет, який в свою чергу утворюють лексичні і фразеологічні одиниці (професійна лексика, слова з французької мови, повсякденна мова героїв). Так наприклад, пишучи мамі листа і розповідаючи про відносини зі своєю нареченою, Томас використовує професійну лексику:

«Ich liebe sie, aber es macht mein Glück und meinen Stolz desto größer, daß ich, indem sie mein eigen wird, gleichzeitig unserer Firma einen bedeutenden Kapitalzufluß erobere».

Варто відмітити, що у творі також наявні герої, які мають певні особливості при вимові слів, так наприклад: «schwärz» замість «schwarz», «Quäte» замість «Quarta» і тд.

Томас також завжди вживає французькі слова, такі як *Coups, Bureaukrat, Garçon, Privatcomptoir*:

«Ein Geschäftsmann darf kein Bureaukrat sein!» ... Und welche Anstrengungen seitdem, welch hübscher Erfolg, welche guten Coups hie und da! Und Mamas Mitgift! Mamas Erbe! Ach, aber die beständige Zersplitterung..».

У своєму мовленні Томас часто вживає прислів'я («*Wenn das Haus fertig ist, so kommt der Tod*») і фразеологічні вирази («*hat es an einem Haare gehangen, ich habe andere Ziele dabei vor Augen*»), що є характерним для цього героя:

«Ich habe in den letzten Tagen oft an ein türkisches Sprichwort gedacht, das ich irgendwo las.: Wenn das Haus fertig ist, so kommt der Tod. 'Nun, es braucht noch

nicht gerade der Tod zu sein. Aber der Rückgang... der Abstieg... der Anfang vom Ende».

У творі можна зустріти так звані фразеологічні інтернаціоналізми, які вживаються у багатьох мовах зі схожою культурною спадщиною. Так наприклад, Т. Манн у романі «Будденброки» використовує наступні фразеологізми:

«...Oh, Tony; Courage!», «Noch ist er ja nicht verurteilt», «Feine Leute kommen spät», «Die Krögers lebten auf großem Fuße».

Художня література дає приклади сімейних реалій, як, наприклад, у романі Т. Манна «Будденброки» кімната з шпалерами, де зображені ландшафти, — *Landschaftszimmer*. Тимчасовий поділ обумовлено фактом зв'язку слова реалії з денотатом за місцем і часом. Деякі реалії з часом перетворюються на історичні реалії і створюють у контексті так званий тимчасовий та історичний колорит.

У романі також присутні численні та різноманітні за відтінками логікосемантичного зв'язку складні прикметники, що виражають об'єктні відносини. Власне вони іноді можуть становити певні труднощі при перекладі і насамперед не мати однослівного еквіваленту в українській мові, так наприклад:

«...trägt aber... einen blauwollenen Schal um den Hals».—«і синій вовняний шарф, обмотаний навколо шиї», «Madam Buddenbrook blickte mit einem halb verlegenen, halb erinnerungsschweren Lächeln vor sich nieder». – «Мадам Будденброок дивилася прямо перед собою з усмішкою трохи сором'язливою і мрійливо зверненою в минуле».

Отже, для передачі так званої теми бюргерства у творі присутні деякі види безеквівалентної лексики, серед яких діалекти німецької мови, реалії та фразеологізми. Також варто зазначити, що у творі присутні характерні для німецької мови складені прикметники, що також складають певні труднощі при перекладі.

2.3. Способи відтворення безеквівалентної лексики у тексті перекладу

Переклад художнього тексту є складним та багатограним видом людської діяльності. Цей вид перекладу неможливо уявити без перекладацьких трансформацій, про що свідчить їхня варіативність та частотність у перекладах.

Кожна перекладацька трансформація мотивована, тобто, викликана тією чи іншою причиною. Найчастіше перекладач трансформує текст на інтуїтивному рівні, він не усвідомлює того, з якою метою він здійснив ті чи інші трансформації.

Спершу варто зазначити, що у творі присутній діалект, переклад якого становить одне з найважчих завдань. В свою чергу перекладач послуговувався різними трансформаціями та способами при перекладі. Так наприклад: «*Je, den Düwel ook*» – «*Ото ж бо, в бісового батька...*». На жаль, перекладач не передав цю фразу діалектом, але в свою чергу намагався компенсувати емоційність фрази, використовуючи марковану лексику, що є вдалою компенсацією в данному випадку. Власне ця маркована лексика дає змогу зберігти емотивну функцію данної фрази, що робить переклад не тільки адекватним, а й зберігає першочерговий намір автора передати емоційність героя.

Далі варто розглянути наступний приклад:

«*Wat, de Dunner sleit in? Da sall doch gliiek de Dunner inslahn!*» – «*Чули таке? Як холодний удар, то маємо грім! А хай він гримне їй на голову!*» Тут перекладачу не вдалося підібрати еквівалентного діалекту, але тим не менш йому вдалося передати емоційність фрази, зберігаючи окличну форму речення. Також варто зазначити, що перекладач використовує так званий вигук, що власне і дозволяє зберігти певну емоційність у фразі.

Розглядаючи наступні приклади, можна дійти висновку, що перекладачу не вдалось передати використаний автором діалект:

- «*'n Aap is hei!*» – «*Мавна він, та й годі!*»
- «*Öwer denn ook gliiek düchtig!*» – «*Зате вже цілим гуртом!*»
- «*Krischan, freet mi nich tau veel*» – «*Кришане, не переїдайся*»

Аналізуючи ці приклади, можна помітити, що перекладач подекуди спрощує емотивну функцію висловування, що приводить до того, що специфіка даних висловлювань втрачає свій першочерговий сенс.

Варто зазначити, що перекладач не раз вдається до прийому компенсації при відтворенні діалекту в мові перекладу, так наприклад:

«*dat nu so'n Saak*» – «*такий собі справуночок*», «*A G'schäftler...a kloans G'schäftler, gnädige Frau, mit der Brauerei zur Walkmühle!*» – «*Один справуночок! ...Невеличкий справуночок з броварнею у Валькмюле, шановна пані!*», «*Wünsch' recht an guat'n Morg'n!*» – «*Моє шануваннячко, панство!*»: тут перекладач використовує пестливу форму задля передачі настрою героя, тим самим зберігаючи іронічність фрази, власне завдяки цій компенсації, переклад можна вважати адекватним;

«*indem de Saak ja nu mal scheep gangen*» – «*все пішло шкереберть*»: а вже тут використовує стійке словосполучення задля передачі емотивної функції вислову, що робить цей переклад найбільш влучним та зрозумілим.

Перекладаючи деякі фрази, перекладач вдається подекуди до прийому опущення, що свідчить про навмисне спрощення діалектної лексики та знову ж таки призводить до втрати функціональної особливості, що вона несе у творі, так наприклад:

«*Kiek, doa sitt'n Brummer an de Wand ...*» – «*Вирушає муха в мандрі по стіні*».

В перекладі деяких фраз можна зустріти генералізацію, так наприклад:

«*So, na, denn will 'k di man vertellen, daß du 'n Döskopp büs', 'n Hanswurst, 'n groten Dummerjahn!*» – «*То ти, виходить, вівся як дурний хлопчисько?*» Застосовуючи генералізацію при перекладі, можна зробити висновок, що в мові перекладу недостатньо слів для передачі даного синонімічного ряду в мові оригіналу. Тож єдиним виходом є підібрати лексему, що передає спільне значення даних слів в оригіналі.

Знов ж таки можна спостерігати дослівний переклад, який насамперед не здатний передати колорит у творі:

«*Smolt, töf mal 'n Oogenblick!*» – «Зачекай-но хвилинку, Смольте»

«*Seg mal, hast du den Krögerschen Wagen nich seihn, de Kalesch' vorm Burgtor?*» – «*Ти часом не бачив карети Крегера, що живе коло міської брами?*»

На даному прикладі можна також спостерігати трансформацію опущення. Варто зазначити, що це ні як не вплинуло на розуміння фрази та дозволяє все одно зберігти специфіку фрази.

«*Schön; denn loop mal fixing hin, Smolt, un seg tau Jochen, hei sall mal 'n beeten rannerkommen; sin Herr will naa Hus.*» – «Добре, Смольте, тоді скоч і скажи Йохенові, хай їде сюди. Його пан хоче додому.» Тут перекладач намагався передати специфіку бюргерства та мовлення пана, застосовуючи застарілу форму «скоч», що вдало підкреслює функціональну роль данної фрази.

«*Ach nee, Ma'm' Grünlich ... un wenn es dat man wier ... öäwer dat is mit den Herrn, und ick wollt man die Stiefel bringen, un doar sitt Herr Kunsel doar upp'm Lehnstaul und kann nich reden und kiemt man immer bloß so, un ick glöw, dat geht nich gaut, denn Herr Kunsel is ook goar tau geel ...*» – «Ой ні, мадам Грюнліх...якби так...А то з паном! Я хотіла принести йому черевики, а пан консул сидить у кріслії не можеслова сказати, тільки стогне, і бачу, що йому дуже зле, що пан консул геть пожовтів.» Варто зазначити, що дане речення при перекладі зазнає членування та розділяється на два речення, що свідчить про відмінність між мовами.

Діалектне вимовлення характерне також для деяких власних назв, так наприклад прізвище *Schwarzkopf* вимовляється героєм як *Swattkopp*, що в свою чергу ніяк не відображено при перекладі: «*Oh! Diederich Swattkopp, dat is'n ganz passablen ollen Kierl ...*» – «*О, Дідеріх Шварцкопф хлопець хоч куди!*» Тож можна сказати, що перекладач знову ж таки спрощує діалектизми у творі, що призводить до перешкод при пережачі специфіки данної лексики.

Перекладаючи діалект деяких героїв, перекладач намагається компенсувати його розмовним стилем, застосовуючи притаманій їй вигуки, так наприклад:

«*Bi Gott, hei ward dat wedder nich, din Herr Kurz*» – «*Йй-бо, твого пана Курца знову не виберуть*», також варто зазначити про зміну типа речення, так в оригіналі ми спостерігаємо двоскладове речення, що в свою чергу в перекладі стає односкладовим безособовим реченням, що свідчить про застосування граматичної трансформації,

«*Nee, du Döhsbartel, dat brukst mi nich mehr tau vertellen. Sei stimmen nu je all öwer Hagenström, Kistenmaker un Buddenbrook af.*» – «*Бачу й без тебе, думаєш, лише ти такий мудрий. Вони тепер усі голосують за Гагеништрема, Кістенмакера й Будденброка.*» Насамперед при перекладі данної фрази перекладач знову ж таки вдається до прийому опущення при передачі фрази.

Тут перекладач намагається зберігти емотивну функцію виразу та вдається до прийому компенсації задля її передачі:

«*Je, un nu is dat de Frag', wekker von de dre die annern öwer is.*» – «*Авжеж, от тільки хтозна, чия візьме.*» А також використовує трансформації на синтаксичному рівні, так знову ж таки двоскладове речення перетворює у безособове односкладове, що вдало вписується в мові перекладу.

«*Je, dat seg du man noch mal.*» – «*А по-твоєму, чия?*» Тут при перекладі можна побачити, що перекладач використовує перефразування, що вдало передає сенс фрази.

«*Weitst wat? Ick glöw, sei wählen Hagenström.*» – «*По-моєму? Гадаю, що виберуть Гагеништрема.*» Користуючись перефразуванням знову ж таки, перекладач вдало передає стиль та функціональність висловлювання.

При передачу емотивної функції висловлювання перекладач вдається знову ж таки до використання маркованої лексики у перекладі, так наприклад: «*Je, du Klaukscheeter ... Red' du un de Düwel.*» – «*Ото сказав! Нащо б таке, в дідька, плескати язиком!*» Саме застосування данної лексики вдало підкреслює специфіку та передає настрій героя.

Перекладаючи більшу частину діалектних виразів дослівно, перекладач намагається компенсувати його функції, використовуючи різні слова емоційного забарвлення, так наприклад:

«Hagenström, dat's so'n Freßsack, un krigt nich mal Luft durch die Näs, so fett is hei all ... Nee, wo min Herr Kurz dat nu wedder nich warden daut, nu bün ick vör Buddenbrook. Dat's 'n fixen Kierl ...» – «Гагеништрем ненажера, так роз'ївся, що дихати носом не може... Ні, якщо вже господаря мого, пана Курца, знов провалять, то я волю Buddenbroka. Приемний чолов'яга.» Також можна спостерігати певні трансформації на синтаксичному рівні, що здійсненні для більш живого та адекватного вигляду у мові перекладу. Так в свою чергу повне двоскладове речення перетворюється в односкладове речення без присудка. Застосовуючи данну заміну сенс вислову не втрачається, а навпаки підкреслюється.

«Un denn is Buddenbrook ook ümmer so höllschen fien mit sin Manschetten un sin sieden Krawatt un sin pielen Snurrboart ... Hest em gehen seihn? Hei huppt ümmer so'n beet en as 'n Vagel ...» – «А Будденброк надто вже видженджурений – і манжети, і шовкова краватка, і закручені вуса... Ти бачив, як він ходить? Підскакує, мов горобець.» Перекладаючи ці фрази, перекладач знову послуговується дослівним перекладом, уникаючи діалектизмів. Проте в останньому реченні вдається до використання трансформації конкретизації, що є більш влучним для мови перекладу.

«Je, du Dömelklaas, doarvon is nich de Red'.» – «Тьху, дурний! Ніби когось за ходу вибирають.» Тут ми спостерігаємо граматичну трансформацію, а власне заміну частини мови перекладі, що також добре передає сенс виразу.

В деяких випадках перекладач використовує дещо еквівалентні за значенням вирази, так наприклад:

«Je, dat segst du wull; öäwer Hagenström is all veel rieker ...» – «Велике діло, зате Гагеништрем багатший.» Тут перекладач уникає частково дослівного перекладу, застосовуючи перефраз, який вдало передає сенс фрази.

«Je, dat's so'n' Saak. Öäwer doar weiten wi nix von, un denn kann der Kunsel doar ook nix för.» – «Та щось таке було. Але ми про те не знаємо, та й консул за сестру не відповідає.» В цьому прикладі спостерігаємо дослівний переклад,

який не дуже вдало використаний і позабвляє першочергового висловлювання його функціонального значення.

В більшості ж випадків знову таки можна побачити дослівне відтворення з елементами опущення:

«*Doar kömmp es nich auf an. Dat steiht nich in Frag'.*» – «То й що? Річ не в багатстві.» Також в данному прикладі застосована конкретизація, що є вдалою трансформацією при передачі данного вислову.

«*Hei het je woll 'ne Swester, die von twe Männern wedder aff kamen is?*» – «А чи то не його сестра втекла вже від двох чоловіків?» Намагаючись зберегти емотивність фрази, перекладач вдається до використання риторичного питання в перекладі, та на жаль ніяк не відтворює вживання автором діалектизму, ні на лексичному, ні на морфологічному рівнях.

Задля передачі діалектного мовлення служниці, перекладач використовує опущення, що створює ефект просторіччя:

«*Je, Fru Kunsel*», ... «*doar wier'n Herr, öäwer hei red' nich dütsch un is ook goar tau snaksch ...*» – «Там, пані, прийшов якийсь чоловік, ... – тільки не вміє по-німецькому і якийсь дуже кумедний...»

«*Geltn's, da schau'n's!*» – «Ошелешив вас, га?» Також користуючись вигуками, створює так звану атмосферу розмовного стилю.

«*A Kreuz is'!*» – «Хрест тяжкий, кажу» Подекуди перекладач застосує додання, що робить висловлювання більш доречним та прийнятним в мові перекладу.

В деякий випадках перекладач дуже спрощує діалектну мову при пререкладі, переклавши дослівно повідомлення мовця:

«*I bitt' die gnädige Frau um Verzeihung von wegen dem Kartl; i hob kei onderes zur Hond k'habt. ...Vielleicht hat die gnädige Frau schon von der Frau Tochter meinen Namen k'hert*» – «Вибачте, ласкава пані, за картку: не було під рукою іншої. ... Може, чули вже моє прізвище від своєї шановної доні.» Знову таки перекладач вдається до трансформацій на синтаксичному рівні, користуючись граматичною заміною типу речення, так німецьке двоскладове речення,

передається односкладовим. А також в наступному головним членом речення в українській мові стає додаток в німецькій, що свідчить про певні відмінності між мовами та сприйняттям деяких речей.

«*Is scho recht. Davon is koa Red'. Ah, naa, die Hauptsach' is halt, daß i allweil den Wunsch k'habt hob, der gnädigen Frau amol mei Aufwartung z' mochn und die Frau Grünlich wiederzusehn! Dös is Sach' gnuu, um die Reis' net z' scheun!*» – «Воно то так, але це все пусте. Головне, що мені страх хотілося навідати вас, шановна пані, й знову побачити пані Грюнліх! А як уже закортить, то ніяка дорога не страшна!» Користуючись трансформацією опущення, перекладач вдало передає сенс висловлювання без втрат. Та подекуди користується антонімічним перекладом, що є також доречним у мові перекладу.

«*Ja, Himmi Sakrament, werd' i a Freid' ha'm!*» – «Божже святий, яка мені буде радість!» Застосовуючи перестановку при перекладі, перекладач вдало підкреслює емотивність фрази, тож це дає змогу не втрати функціональну особливість при перекладі.

«*Ös tuats enk leicht!*» – «О, тут є чим призволятися!» Застосовуючи застаріла слова, перекладач вдало компенсує діалектизми в оригіналі,

«*I donk scheen, Herr Nachbohr!*» – «Красно дякую, пане господарю!» Тут перекладач використовує більш застарілу форму для відтворення особливості мовлення героїв.

Подекуда перекладач використовує такі трансформації як додавання та перейменування:

«*Ja, die Frau Grünlich! Ja, grüß Eana Gott! Ja, wie hat's denn derweil gegangen? was haben's denn allweil g'macht, da heroben? Jessas, hab' i a narrische Freid'! Denken's denn noch amol an d' Münchnerstadt und an unsre Berg'? O mei, ham wir a Gaudi k'habt, geltn's ja?! Kruzi Türken nei! und da san mer wieder! Jetzt wer hätt' denn des glaubt ...*» – «А ось і пані Грюнліх! Слава тобі господи! Вітаю вас! Ну, як вам тут велося, га? Що ви тим часом поробляли в цьому північному краї? Господи Ісусе, мені аж памороки забило з радості! Не забули ще міста Мюнхена і наших гір? Ото ми погуляли з вами, еге ж? Матері його ковінька! А

тепер знову побачились! Хто б сподівався...» В даному уривку можна побачити, що подекуди перекладач вдається до додавання, конкретизуючи місце, що дає змогу полегшити сприйняття читачу на мові перекладу. А також варто зазначити, що перекладач використовує просторіччя задля компенсації діалектної мови героїв. Чи є вдалим ця компенсація є наразі питанням, бо власне бюргерство, яке притамане даним героям наврядчи коректно передавати звичайними просторіччями.

В деяких випадках перекладач все ж таки вдається до компенсації при передачі діалекту та використовує стійкі вирази та марковану лексику, так наприклад:

«O mei, Herr Nachbohr!» ... «Do is nix'n z'red'n, dös is halt a Plog! Schaun's, München...München is koane G'schäftsstadt ... Da will an jeder sei' Ruh' und sei' Maß ... Und a Depeschen tuat ma fei nöt lesen beim Essen, dös fei net. Jetzt da haben's daheroben an onderen Schneid, Sakrament!... I donk scheen, i nehm' scho noch a Glaserl ... Es is a Kreiz! Mei' Kompagnon, der Noppe, hat allweil nach Nürnberg g'wollt, weil's da die Börs' ham und an Unternehmungsggeist ... aber i verloß mei München nöt ... Dös fei nöt! – Es is halt a Kreiz!... Schaun's, da hamer dö damische Konkurrenz, dö damische ... und der Export, dös is scho z'm Lochen ... Sogar in Rußland werden's nächstens anfangen, selber a Pflanzen z' bauen ...» – «Ох, пане господарю! ...» – «Нема про що говорити, чиста тобі мука! Бачте, Мюнхен, – ..., – Мюнхен місто не ділове, там кожен хоче, аби добрий шмат та в затишку з'їсти... І за сніданком у нас депеш ніхто не читатиме, дідька лисого. А ви тут, на півночі, на інший копил роблені, бий його сила божжа!.. Ото хрест тяжкий! Мій компаньйон, Ноппе, водно рветься в Нюрнберг, – там, каже, й біржа є, і люд беручкий... Але я з Мюнхена ні ногою... нема дурних! Ото хрест тяжкий! Звісно, конкуренція "в нас вовча... та й експорт курам на сміх... Навіть у Росії скоро почнуть свій хміль розводити...» Подекуди користуючись конкретизацією, перекладач намагається адекватно передати вирази мовців, що йому дуже добре вдається;

«*I ka Spur! A Bier und a Kaas ...*» – «*Та де! Пивце й кавалок сиру...*» Тут власне перекладач вдало компенсує діалектизми, використовуючи жаргонізми у перекладі;

«*Der fade Kerl, der z'widre! Den wann i dahier hätt', den Hund, den ausg'schamten, der wann net a Watschen dawischen tät'*» – «*Ото дурило мерзенне! Хай би він тільки попався мені до рук, пес брехливий, я б йому показав, де раки зимують...*» За для передачі даного емотивного повідомлення, перекладач використовує знову ж таки марковану лексику, що дає змогу зберегти специфіку фрази.

Знову ж таки перекладач використовує дослівний переклад, тим самим знецінюючи сенс вживання діалекту, так іноді власне затосовує розмовий стиль задля передачі смислового навантаження:

«*Übrigens ... i will nixen g'sagt ham, Herr Nachbohr! Dös is fei a nett's G'schäftler! Mer machen a Geld mit der Aktien-Brauerei, wovon der Niederpaur Direktor is, wissen's. Dös is a ganz a kloane G'sellschaft g'wesen, aber mer ham eahna an Kredit geben und a bares Göld ... zu 4 Prozent, auf Hypothek ... damit's eahnere Gebäud' ham vergreßern können ... Und jatzt mochen's an G'schäft, und mer ham an Umsatz und a Jahreseinnahm' – dös haut scho!*» – «*А взагалі нарікати не доводиться, пане господарю! Справуємось непогано! Чималий гріш виганяємо на акціонерній броварні, знаєте, де Нідерпаур директором. То було таке зачухане товариство, а ми йому дали позику, готові гроші... за чотири відсотки під заставну – хай собі розбудовуються... Ну, а тепер це підприємство хоч куди, та й ми маємо обіг, і річний прибуток... Щось призбирується!*» Застосовуючи граматичні заміни на синтаксичному рівні, перекладачу вдається зробити переклад більш адаптивним для мови перекладу. А також варто зазначити, що використання більш розмовно побутової лексики при перекладі у данному випадку дозволяє компенсувати використаний автором діалект;

«*I hob die Ähre, gnädige Frau ... Pfüaht Ihna Gott, Frau Grünlich ... Pfüaht Gott, Herr Buddenbrook ...*» – «Маю честь, шановна пані... Зоставайтесь з богом, шані Грюнліх... Зоставайтесь з богом, пане Будденброку...» Застовуючи трансформацію опущення, перекладачу вдалося передати функцію фрази та відобразити бюргерський стиль героя, а також біль застарілих лексем дає змогу передати атмосферу бюргерства у творі;

«*Nix für ungut, Herr Nachbohr, Ihre Frau Schwester, dös is scho a liaber Kerl! Pfüaht Ihna Gott!*» – «Не загнівайтесь, пане господарю, але ваша сестра, їй-бо, козир-жінка! Ну, лишайтесь з богом...» Компенсуючи діалект, перекладач в данному випадку застосовує жаргонізми, що передають атмосферу у творі.

Одну зі складнощів перекладу становить дефекти мовлення деяких героїв. Власне з цією задачею перекладач впорався застосовуючи компенсацію та подекуди транскрибування даних лексем, так наприклад:

- «*Ümmer*» – «однакий»
- «*Dünkt mich*» – «я гадаю»
- «*Schwärz*» – «чегна»
- «*Äußeliche*» – «зовнішня»
- «*Achung*» – «молодця»
- «*Nicht Butterkruke sondern Botter... oder gar Batterkruke*» – «замість масло, виходило месло чи навіть мосло»
- «*Nicht Bobby sondern Babby*» – «не Бобі, а Бабі»
- «*Nelly wie Nally*» – «Нелі як Наллі»
- «*Line statt Linie*» – «ришка замість риска»
- «*Quäte statt Quarta*» – «не четвертий, а майже шешвершому»
- «*Kongflick*» – «кунфліхт»
- «*Nicht an der Börse ganz einfach an Börse*» – «замість на біржі ... «на товчку»
- «*Zockerböchse*» – «цокорниця»

В тексті також трапляється звуконаслідування, що становлять певні труднощі при передачі в мову перекладу, так наприклад:

«*Pang! Ping, ping-pung!*» – «Дзень, дзінь, бом!» Тут перекладач використовує аналог в мові перекладі для подібного звуковідтворення.

Серед безеквівалентної лексики, що становить певні трудноща при перекладі варто також зазначити власні назви, переклад яких здебільшого здійснюють за допомоги транслітерації, так наприклад:

- *Rostock* Росток
- *Weichbrott* Вейхброт
- *Ida Jungmann* Іда Юнгман
- *Marienwerder* Марієнведер
- *Klothilde* Клотільда
- *Hoffstede* Гофштеде
- *Grabow* Грабов
- *Wunderlich* Вундерліх
- *Grätjens* Гретьєнс
- *Köppen* Кеппен
- *Travemünde* Травемюнде
- *Leberecht Kröger* Лебрехт Крегер
- *Langhals* Ланггальс
- *Julchen Hagenström* Юльхен Гагенштрем

Для деяких власних назв перекладач використовує також калькування та дослівний переклад:

- *Die Marienkirche* Марійська церква
- *Jerusalemsberg* Єрусалимська гора
- *Die Glockengießerverstraße* дзвоноливарна вулиця
- *Das Heilige-Geist-Hospital* духівниця лікарня Святого Духа
- *Hansestadt* ганзейське місто

Для передачі деяких реалій перекладач вдається до використання перекладу з моентарем, що дає можливість мати загальне враження про ту чи іншу реалію, так наприклад:

- *Ratskeller* пивниця під ратушею
- *Abgangsexamen* іспити за гімназію
- *Himmelbett* високе ліжко
- *Zuckertüten* пакуночками з різноманітними цукерками

Деякі лакуни німецької також становлять трудноща при перекладі, так насамперед перекладач використовує різноманітні трансформації для їх передачі, що вдало відтворюють їх роль:

- *Ein Hundewetter* клятенна погода (застосовує експресивне слово задля компенсації)
- «*Mit den Eltern und Geschwistern*» – «з усією родиною» (послугується генералізацією)

При перекладі деяких стіких виразів перекладач підбирає аналогічний фразеологізм, що дає змогу зберігти смислове навантаження, так наприклад:

Feine Leute kommen spät велике панство приходить пізно.

Незважаючи на те, що між українською та німецькою мовами існує значніша граматична схожість, це схожість є лише частковою і не має приховувати від перекладача суттєвих розбіжностей між цими двома мовами в області їх граматичного устрою. Навіть граматичні категорії, здавалося б, ідентичні в обох мовах, насправді за обсягом своїх значень, функцій та охоплення лексичного матеріалу ніколи не збігаються повністю. Так, наприклад, як у українській, так і в німецькій мові іменники мають форми двох чисел – єдиного та множини; однак навіть між цими настільки, здавалося б, подібними граматичними формами повного семантичного та функціонального збігу немає.

«*Ich komme in Geschäften.*» – «*Я прийшов у справі.*» У цьому прикладі вибір іменника безпосередньо залежить від дієслова, якого воно належить. Згідно з словником Ожегова, вираз «у справах» ми вживаємо з дієсловом

недосконалого виду «ходити», а вираз «у справі» вживається з дієсловом «прийти», що має досконалий вигляд. В даному прикладі перекладач вжив дієслово прийти, отже in Geschäften він переклав як у справі, замінивши при цьому форму множини на форму єдиного. Дана трансформація зроблена перекладачем згідно з нормами української мови. При заміні членів речення слова та групи слів у тексті перекладу використовуються в інших синтаксичних функціях, ніж їх відповідності в тексті оригіналу – інакше кажучи, відбувається перебудова («переструктурування») синтаксичної схеми побудови речення.

«*Er wurde in einen Laden getragen.*» – «Його знесли в сусідню лавку.» Заміна німецької пасивної конструкції української активної є звичайнісіньким прикладом такого роду синтаксичною перебудови, при якій німецькому підлягає українською реченні відповідає доповнення, що стоїть на початку речення; що підлягає українському реченні стає слово, відповідне німецькому доповненню з von/durch або підлягає взагалі відсутня (так звана "невизначена особова" конструкція). Такого роду трансформацію здійснили обидва автори, не змінивши у своїй семантику речення.

«*Er hat einen schwarzen Rock angezogen, es ist ein abgelegter des Konsuls.*» – «На ньому чорний сюртук із плеча консула.» У даному реченні перекладач замінив складне безсполучникове речення простим. Змінивши структуру речення, це не вплинуло на його сприйняття. У складі складного речення дуже часто спостерігаються різні види трансформацій.

«*Sie gingen gemeinsam, weil sie einmal Nachbarinnen waren, aber meistens ärgerten sie einander.*» – «Вони були сусідами та ходили до школи разом. Всякий раз Юльхен намагалася викликати заздрість у Тоні.» У цьому прикладі перекладач зробив заміну складного речення на два простих, одне з яких з однорідними членами речення. Частина речення, які були пов'язані причинним зв'язком, він зробив однорідними, що злегка змінило семантику всього речення.

«*Auch Gerda ist zufrieden mit diesem Plan, und so wird der Vorschlag schon jetzt zum Beschluß.*» – «Герда згодна з цим планом, рішення ухвалено.» І в німецькій, і в українській творчий зв'язок може бути виражений як

сполучниковим, і безсполучниковим способом. Однак для української мови безсполучниковий спосіб більш характерний, ніж для німецької. Це знаходить своє відображення в даному прикладі, де перекладач зробив заміну сполучникового типу зв'язку безсполучниковим при перекладі з німецької мови.

«*Darf ich fragen, was du nun nicht mehr kannst, und was dich zu mir führt?*» – «Дозволь мені запитати, що конкретно тобі не вдається, і що привело тебе до мене?» У цьому прикладі представлений такий вид лексикограматичних трансформацій, як конкретизація, тобто заміна слова або словосполучення вихідної мови з ширшим референціальним значенням словом чи словосполученням мови з більш вузьким значенням. В даному випадку перекладач конкретизує дієслово *sagen*, який перекладається не тільки як сказати, але і як передати, помітити, відзначити, промовити, вимовити, висловити, затверджувати та ін. за допомогою конкретизації змінив трохи семантику речення.

«*Hanno war schlankgliedrig und ziemlich lang für sein Alter.*» – «Для своїх двох років Ганно був досить великою дитиною.» Перекладач використав прийом конкретизації у своєму перекладі, уточнивши вік дитини, не змінивши при цьому граматичну та семантичну структуру речення.

«*Die Meißener Teller mit Goldrand wurden gewechselt.*» – «Покоївки змінили фарфорові тарілки.» Перекладач використав у своєму перекладі явище, протилежне конкретизації, генералізацію – заміна одиниці вихідної мови, має більш вузьке значення, одиницею мови перекладу з більш широким значенням. В даному випадку генералізація викликана прагматичним фактором і зробила переклад зрозумілішим читачеві. З перелічених вище прикладів можна зрозуміти, що особливості контексту дуже часто змушують перекладача відмовитися від дослівного перекладу. У цьому випадку він підшукує варіант, придатний для конкретного випадку, часто вживаючи у своїй такий вид лексико-граматичних трансформацій, як заміни.

Отже, при перекладі безеквівалентної лексики перекладач не раз вдається до трансформацій задля збереження сенсу даних лексем. Проте у випадку з відтворенням діалекту, перекладачу на жаль не вдається зберігти його основні функціональні особливості та адекватно їх передати.

2.4. Функціональні особливості безеквівалентної лексики у романі Т. Манна «Будденброки» та його перекладі українською мовою

Діалект характеризується обмеженим комунікативним діапазоном взаєморозуміння, тоді як літературній мові властивий необмежений комунікативний діапазон взаєморозуміння.

Вживання діалектів обмежено сімейно-інтимною сферою, сферою повсякденного; побутового спілкування у колективах невеликих населених пунктів, сферою спілкування сільського населення та робітників у процесі професійної діяльності, на робочому місці, у певній місцевості.

У повсякденному спілкуванні діалекти носять нейтральний характер, при використанні в інших стилях емоційного забарвлення стає експресивним. В художній літературі вони набувають національного колориту, а також застосовуються на формування мовного портрета героя.

Діалекти служать як для того, щоб наочно зобразити національний та територіальний колорит у творі, так і для створення природного колориту за рахунок вживання для відповідного часу стилістичних та мовних норм.

Різні фактори впливають на вживання та знання діалекту серед яких місце проживання та вік.

У творі діалект використовують власне більш старше покоління, підкреслюючи так звану тематику бюргерства. У німецькомовній літературі з'являються діалект художньої літератури (або літературно оброблений діалект), це природний діалект, оброблений таким чином, при якому зберігаються діалектні ознаки роблять його доступним для читача, який не володіє ним, але який володіє літературною мовою. Та все ж подання діалекту в письмовому вигляді становить певну проблему.

Література на діалекті завжди сприймалася критично. Існує ціла низка думок з цього приводу: одні лінгвісти вважають, що діалект не застосовний у художній літературі, деякі дотримуються думки, що діалект тематично обмежений і непридатний для вираження складного сенсу, більшості ж здається, що такого роду твори публікують лише через наявність у них діалекту певного району .

Територіальні діалекти – це одна з найпоширеніших різновидів форм існування мови. Територіальні діалекти відображають мовні розбіжності різних періодів, пов'язані вони і з пересуванням народів на тій чи іншій території. Діалекти можуть лягти в основу загальнонаціональної мови.

Важливо відзначити, що при використанні діалекту у художній літературі, він використовується в тексті в обробленому вигляді, необхідному для задуму автора. У цьому випадку автор переслідує три основні цілі:

1) автор хоче точно передати мовні особливості героїв, які проживають у певної місцевості, так наприклад:

«*Je, den Düwel ook, c'est la question, ma très chère demoiselle!*» є яскравим прикладом нижньонімецького діалекту, що притаманний жителям північної Німеччини;

2) створення соціально-культурної характеристики, так наприклад автор передає за допомогою діалекту особливості мовлення служниці:

«*I donk scheen, Herr Nachbohr!*»;

3) автор намагається привнести в мову та образ героя особливі ідеологічні риси, що відбивають певний задум автора, так наприклад, використання діалекту на позначення приналежності до бюргерського класу:

«*Doar kömmp es nich auf an. Dat steiht nich in Frag'.*» .

Передавати територіальні діалекти автор може по-різному. Наприклад, за допомогою лексичних, фонетичних, морфологічних або навіть синтаксичних діалектизмів. У романі ми бачимо велику кількість фонетичних та морфологічних діалектизмів.

У функціонально-типологічну характеристику діалекту входить і соціолінгвістична ознака співвіднесеності діалекту з певними соціальними верствами суспільства та його відмінності у цьому плані від літературної мови.

У романі також зустрічається соціальний діалект як форма існування та функціонування мови, властива одній соціальній групі. Слід уточнити, що професійні мови, жаргони та арго є діалектами, це соціальні варіанти мови або так звані мовні стилі, оскільки вони існують на основі звичайної мови, не мають жодного фонетичної системи, ні граматичного ладу. Насамперед у романі носієм соціального діалекту є служниця.

Всім соціальним діалектам властиве те, що вони є додатковим засобом спілкування деяких соціальних, групових та соціальних колективів. Питання про сумісність носіїв діалекту з соціальним шаром потребує історичного розгляду. Невідповідність у використанні різних форм існування німецької мови перешкоджають встановленню відповідності між носіями діалекту та соціальним шаром товариства.

У романі насамперед загальноповживаним є фонетичні, граматичні та словотвірні діалектизми.

Дані діалектизми вживаються у творі як засіб стилізації, мовної характеристики персонажів, створення місцевого колориту. Та власне має наступні функціональні особливості:

- Емотивна, так наприклад:

«*Wat, de Dunner sleit in? Da sall doch glik de Dunner inslahn!*», застосовуючи діалект автор підсилює емотивний контекст висловлювання;

- Сатирична, так наприклад:

«*A G'schäfte!...a kloans G'schäfte! gnädige Frau, mit der Brauerei zur Walkmühle!*», автор відображає іронічне ставлення до власне ситуації;

- Символічна, так наприклад:

«*Ja, Himmi Sakrament, werd' i a Freid' ha'm!*», автор тут вдається до використання діалектизму, символізуючи релігійність героїв;

- Характерологічна, так наприклад:

«*Je, Herr Kunsel, ick seg man bloß: wie wull nu 'ne Republikw, seg ick bloß...*», в данному випадку використання діалектизму обумовлено підкресленням бюргерського стилю тогочасного ділового місцевого населення.

Всі ці функції сприяють створенню у творі певного колориту, а також водночас виражають тогочасне мовлення та атмосферу. А також дозволяють передати атмосферу в суспільстві, створюючи комічний ефект. Варто зазначити, що використаний у творі діалект є не тільки територіальним, а й соціальним, що несе в собі певні функціональні особливості.

Висновок до другого розділу

У другому розділі було проведено аналіз безеквівалентної лексики та способів їх відтворення мовою перекладу. У романі Томаса Манна наявні різні види безеквівалентної лексики. Серед яких діалектизми, реалії, власні назви та складенні прикметники. Основною метою цих засобів у творі є підсилення національного колориту у творі.

Проведене дослідження показало, що адекватний переклад безеквівалентної лексики вимагає певної підготовки та обізнаності не тільки в мові оригіналу, а й в мові перекладу.

У перекладі даного роману найпоширенішим способом став дослівний переклад та опущення, що не дає змогу передати перекладачу весь колорит у творі.

Так наприклад при відтворенні діалектизмів перекладач допускається значних спрощень. Варто зазначити, що діалект – дуже складне та багатопланове явище. У творі мова деяких героїв виражена територіальним та соціальним діалектом, прояви якого пристуні на рівні фонетики, морфології, словотворення чи лексики. Їх використання стає експресивним та носить певну характерність. Зазвичай, пов'язані з певною стилістичною метою: передача національного колориту, формування мовного портрета героя та інших.

Перекладач же в свою чергу ніяк не відобразив таке насичене використання нижньонімецького діалекту. Незважаючи на коректність

перекладу, просторове забарвлення сильно ослаблене, воно практично відсутнє. Перекладач не використовував жодного з відомих нам прийомів для передачі стилістично зниженого висловлювання. На наш погляд, експресивне забарвлення тексту перекладу можна було б посилити, наприклад, за допомогою використання фразеологізмів та стійких виразів.

Загальні висновки

У першому розділі ми визначали, що таке безеквівалентність, а також причини її появи. Нами було досліджено декілька видів класифікацій безеквівалентної лексики, що дало змогу визначити основні види безеквівалентної лексики. Завдяки даному дослідженню ми мали змогу більш детально опрацювати текст практичного матеріалу і це дало нам загальне уявлення про явище безеквівалентності у сучасному перекладознавстві. Досліджуючи дані одиниці, ми прийшли до висновку, що переклад більшості безеквівалентних одиниць становить значні труднощі для перекладача, та потребують не тільки знання мови оригіналу та мови перекладу, а й додаткові знання та уявлення про культуру обох країн та труднощі при її перекладі. Через відсутність єдино погодженої класифікації «безеквівалентних одиниць» можна зробити висновок, що це явище є недостатньо досліджене.

Досліджуючи дане явище, ми приходимо до висновку, що безеквівалентність може бути зумовлена різними обставинами, серед яких відсутність як повного так часткового еквіваленту в мові перекладу, а також дуже часто виникає власне серед двох мов, що порівнюються. В свою чергу дана лексика має певні особливості та причини появи, а також становить значні труднощі при адекватному перекладі.

Проаналізувавши специфіку використання безеквівалентних одиниць у романі, ми визначили, що деякі безеквівалентні лексеми можуть мати певні функціональні особливості серед яких наприклад відображення колориту мови оригіналу, емотивність мови героїв, їх належність до певної соціальних класів, а також походження. Збереження цих особливостей при перекладі стало складною задачею для перекладача. Подекуди йому доводилось вдаватися до використання певних трансформацій за для збереження структури та сенсу у творі. На жаль, деякі трансформації були не доречні та не змогли передати власне характерологічну особливість яку вони в собі несли, тим самим знецінюючи намагання автора передати стиль мовлення героїв.

Зважаючи на вище сказане, варто зазначити, що при перекладі безеквівалентних одиниць необхідно враховувати яку роль несе та чи інша одиниця задля кращого її трактування та відображення у перекладі.

Так вживаний у творі діалект слугує відображенням як територіальної, так і соціальної приналежності деяких героїв. Подекуди перекладачу вдається компенсувати застосування діалекту, що відображає соціальну та так звану характерологічну особливість героїв. Та в більшості випадків при відтворенні територіального діалекту, перекладач дуже часто вдається до спрощень, що не дає змогу помітити які-небудь особливості даних героїв. Застосованні у творі реалії в свою чергу дають змогу передати атмосферу суспільства і тут вже перекладачу вдається зберігти їх функціональну особливість у перекладі. Розглядаючи власні назви у творі, варто зазначити, що в більшості випадків перекладач намагається зберігти їх автентичність та послуговується такими трансформаціями, як транслітерація та переклад з коментарем. Наявні у творі складені прикметники, що є характерними для німецької мови, перекладач за допомогою граматичних замінів вдало передає у мові перекладу, що аж ніяк не впливає на розуміння тексту.

У ході дослідження, використовуючий аналітичний метод, було виявлено, що серед найпоширеніших способів перекладу безеквівалентних одиниць є транслітерація, переклад з коментарем, калькування та компенсація. Саме ці трансформації дають змогу зберігти функціональні особливості тексту оригіналу та адаптувати текст перекладу для читачів українською мовою.

Список використаних джерел

1. Аверкина Л.А. Современная классификация безэквивалентной лексики и особенности ее перевода (на материале немецкого и русского языков). Проблемы языка, перевода и межкультурной коммуникации. Н.Новгород: НГЛУ им. Н.А.Добролюбова, 2002. – С. 61-69.
2. Алексеева И. С. Введение в переводоведение. М.: Изд. центр "Академия", 2004. – 352 с.
3. Архипов А. Ф. Письменный перевод с немецкого языка на русский язык. М: Книжный дом "Университет", 2008. – 336 с.
4. Бархударов Л. С. Язык и перевод: вопросы общей и частной теории перевода. М.: Международные отношения, 1975. – 237 с.
5. Бронська А. Лінгвокраїнознавчий аспект у викладанні української мови як іноземної. Дивослово. Українська мова й література в навчальних закладах України, 2000. – С. 43-44.
6. Верба Л.Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов. Вінниця: Нова кн., 2003. – 153 с.
7. Верещагин Е.М. В поисках новых путей развития лингвострановедения: концепция речеповеденческих тактик. М.: Институт русского языка им. А.С. Пушкина, 1999. – 84 с.
8. Верещагин Е. М. Язык и культура. М.: Русский язык, 2000. – 387 с.
9. Виноградов Перевод: общие и лекционные вопросы. Учебное пособие. 3-е издание М.: КДУ. 2006. – 240с.
10. Влахов С. П., Флорин С. И. Непереводимое в переводе. М.: Международные отношения, 1980. – 352 с.
11. Волошина А. Безеквівалентна лексика близькоспоріднених мов: проблема семантичної структури // Наукові записки. Випуск XXVI. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2000. – С. 56-64.

12. Гончаренко Е. П. Питання про художню вірність перекладу проблема реалій // Гуманітарний вісник серія іноземна філософія : Всеукр. збір наук. пр. Число 11: У двох томах. Черкаси: ЧДТУ, 2007. – 570с.
13. Девкин В. Д. Немецкая лексикография: Учеб. пособие для вузов. М.: Высшая школа, 2005. – 670 с.
14. Евтеев С., Латышев Л. К проблеме непереводимости: культурная непереводимость // Филология и культура, 2018. – С. 70–76.
15. Зорівчак Р. П. Реалії і переклад. На матеріалі англійських перекладів української прози. Львів: Вид-во при Львів. держ. ун-ті, 1989. – С. 53-56
16. Зорівчак Р. П. Термін «структурно-конотативна реалія» у контрактивній лінгвістиці та перекладознавстві // Проблеми зіставної семантики. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції з проблем зіставної семантики 28-30 березня 1995р. / Кочерган М.П. (відпов. редактор) та ін. К., 1995. – С. 224-227.
17. Иванищева О. Н. Лексикографирование культуры в двуязычном словаре. СПб., 2005. – 410 с.
18. Иванов А. О. Безэквивалентная лексика. СПб.: Типография издательства СПбГУ, 2006. – 200 с.
19. Кияк Т. Р. Огуй О. Д. Науменко А. М. Теорія і практика перекладу (німецька мова) підручник для студентів вищих навчальних закладів. - Вінниця: Нова Книга. 2006. – 592 с.
20. Колесникова М. С. Лексикографический аспект лингвострановедения. Ярославль, 2003. – 466 с.
21. Комисаров В. Н. Современное переводоведение. М.: Изд-во. ЭТС. 1999. – 243 с.
22. Комиссаров В. Н. Теория перевода. М.: Прогресс, 2000. – 253 с.
23. Космеда Т. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки: монографія. Львів : ЛНУ імені І. Франка, 2000. – 349 с.

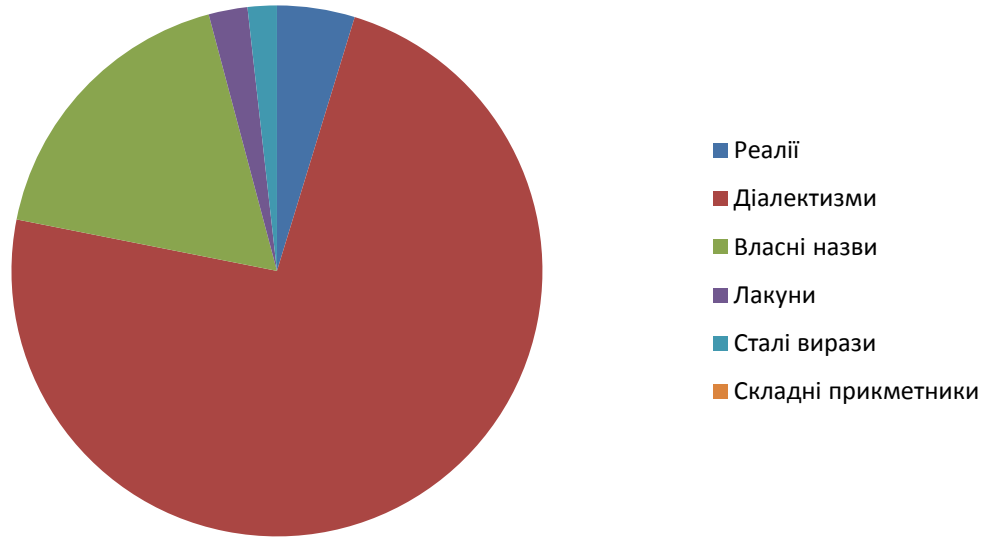
24. Кочерган М. П. До питання про безеквівалентну лексику і лакуни та способи їх компенсації // Проблеми зіставної семантики. Збірник статей за доповідями Міжнародної наукової конференції з проблем зіставної семантики 23-25 вересня 1999р. / Відп. ред. М. П.Кочерган. К., 1999. – С. 42-45.
25. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник [для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти]. К.: Академія, 1999. – С.171-172.
26. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства. К.: Академія, 2006. – 424 с.
27. Латышев Л. К. Перевод: теория, практика и методика преподавания. М.: Изд. Центр «Академия», 2003. – 190 с.
28. Миропольська Н. Є. Мистецтво слова в структурі художньої культури учня: теорія і практика. К.: Парламентське видавництво, 2002. – 204 с.
29. Попова З.Д. Лексическая система языка (внутренняя организация, категориальный аппарат и приемы изучения). Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1984. – 148 с.
30. Селіванова О.О. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики (аналітичний погляд). К.: Фітосоціоцентр, 1999. – С. 16-17.
31. Стернин И. А. Лексическая лакунарность и понятийная безэквивалентность. Воронеж, 1997. – 75 с.
32. Тюленев С. В. Теория перевода. М.: Гардарики, 2004. – 235 с.
33. Чередниченко О.І. Про мову і переклад. К.: Либідь, 2007. – С. 186-192.
34. Чернобай Г. С. , Чернобай С. О. Основні проблеми перекладу безеквівалентної лексики // Гуманітарний вісник. Серія іноземна філологія: Всеукр. збір наук. пр. Число 11: у двох томах. Черкаси : ЧДТУ. 2007. – 570с.
35. De Waard, Jan and Eugene A. Nida. From One Language to Another, Functional Equivalence in Bible Translating, Nashville, TN: Thomas Nelson, Inc., 1986.

36. Draskau, J. *The Quest for Equivalence: On Translating Villon*, Copenhagen: Atheneum, 1987.
37. Gladrow, W. *Russischim Spiegelndes Deutschen*. Wien : Lang, 1998. – 271 p.
38. Kenny, Dorothy. *Lexis and Creativity in Translation. A Corpus-based Study*, Manchester: St Jerome, 2001.
39. Koller, Werner. *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*, Heidelberg & Wiesbaden: Quelle und Meyer, 2004.
40. Marton, W. 'Equivalence and Congruence in Transformational Contrastive Studies', *Studia Anglica Posnaniensia* 1, 1968.
41. Neubert, Albrecht 'Competence in Translation: A Complex Skill, How to Study and How to Teach it', 1994.
42. Newman, Aryeh. 'Translation Equivalence: Nature', in R. E. Asher and J. M. Y. Simpson (eds) *The Encyclopedia of Language and Linguistics*, Oxford & New York: Pergamon Press, 1994.
43. Nida, Eugene A. *Towards a Science of Translating*, Leiden: E. J. Brill, 1964.
44. Pym, Anthony. *Exploring Translation Theories*. London and New York: Routledge, 2008.
45. Pym, Anthony. *The Moving Text: Localization, Translation and Distribution*, Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, 2004.
46. Salkie, Ralph. 'Two Types of Translation Equivalence', in Bengt Altenberg and Sylviane Granger (eds) *Lexis in Contrast*, Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, 2002.
47. Snell-Hornby, Mary. *Translation Studies. An Integrated Approach*, Amsterdam: John Benjamins, 1988.
48. Stecconi, Ubaldo. 'Peirce's Semiotics for Translation', *Koinè* 4: 161–80; reprinted in Paul Soukup and Robert Hodgson (eds) *Fidelity and Translation*, Franklin, WI & New York: Sheed & Ward and American Bible Society, 1999.

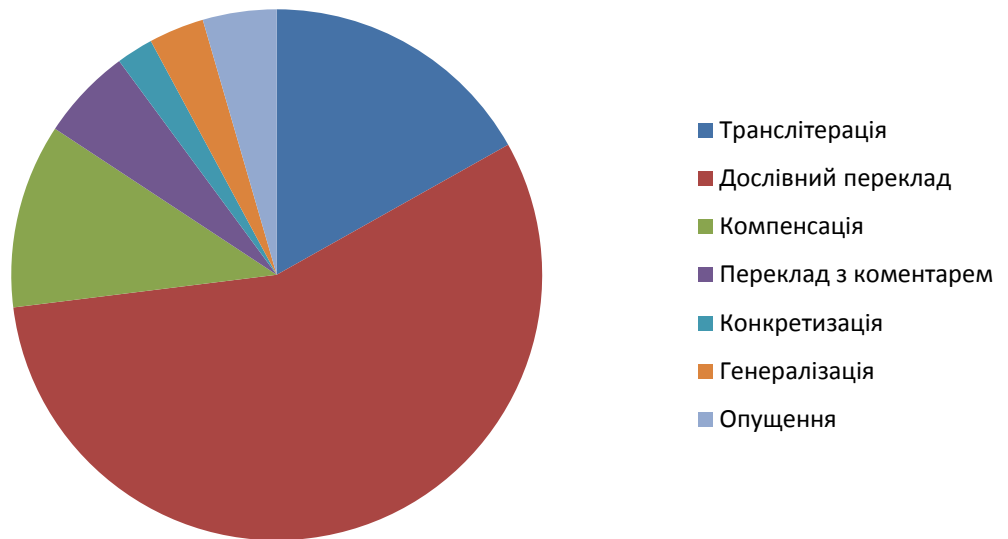
49. Tirkkonen-Condit, Sonja. 'Text Type Markers and Translation Equivalence', in Juliane House and Shoshana Blum-Kulka (eds) *Interlingual and Intercultural Communication*, Tübingen: Gunter Narr, 1986.
50. Toury, Gideon. *In Search of a Theory of Translation*, Tel Aviv: Porter Institute, 1980.
51. Toury, Gideon. 'Toury's Empiricism Version One: Review of Gideon Toury's *In Search of a Theory of Translation*', *The Translator* 1(2), 1995.

Додаток 1

Види безеквівалентних одиниць

Способи перекладу

Zusammenfassung

Ein drängendes Problem der Translationswissenschaft ist die Übersetzung von nicht äquivalentem Vokabular. Das Fehlen einer linguistischen Analyse sprachlicher und nichtsprachlicher Mittel, das Fehlen einer umfassenden Definition führt zu Übersetzungsmängeln als Folge einer schlechten Übersetzung im Allgemeinen. Neue Sprachwerkzeuge, neue lexikalische und stilistische Mittel, neues Vokabular werden in der Literatur häufig verwendet, was wiederum aufgrund des Aufkommens neuer Begriffe, Konzepte und Realitäten zu Übersetzungsproblemen führen kann.

In der Linguistik ist der nicht äquivalente Wortschatz eines der schwierigsten Probleme, das viele Linguisten, insbesondere Übersetzer, sowohl Theoretiker als auch Praktiker, beunruhigt. Nicht äquivalentes Vokabular verursacht schließlich immer einige Übersetzungsschwierigkeiten, da es nicht wörtlich übersetzt wird, sodass Sie nach einem Gegenstück in der Übersetzungssprache suchen müssen. Unsere Arbeit widmet sich den Problemen, Schwierigkeiten und Besonderheiten der Übersetzung nicht äquivalenter Vokabeln am Beispiel des Romans „Buddenbrook“ des deutschen Schriftstellers Thomas Mann.

Diese Aufgabe hat ihre Schwierigkeiten aufgrund der Tatsache, dass jede Sprache und jedes Land ihre eigenen Besonderheiten hat, die der Übersetzer dem Publikum richtig vermitteln muss, dazu muss er über Kenntnisse verfügen.

In der Diplomarbeit wurde das Konzept des „nicht äquivalenten Vokabulars“ betrachtet und die Haupttypen des nicht äquivalenten Vokabulars identifiziert. Übersetzungstransformationen und grundlegende Methoden der Übersetzung von nicht äquivalentem Vokabular werden im Detail betrachtet. Übersetzungstransformationen, Genreadaption und Variabilität in der Übersetzung werden untersucht.

Basierend auf der Analyse kamen wir zu dem Schluss, dass die Übersetzung auf hohem Niveau durchgeführt wurde.

Die Übersetzer verwendeten viele Methoden der Anpassung, Variabilität und Transformation, um die lexikalischen und stilistischen Merkmale des Originaltextes wiederzugeben, denn die Hauptaufgabe besteht darin, den Inhalt des Originaltextes

angemessen zu vermitteln. Die ukrainische Übersetzung ist ziemlich professionell gemacht, obwohl sie einige Ungenauigkeiten aufweist.

Um eine angemessene Übersetzung zu erreichen, muss ein Übersetzer Kenntnisse der sprachlichen und kulturellen Besonderheiten eines Landes haben, um mögliche Unterschiede beim Verständnis der Realitäten berücksichtigen zu können, und der Übersetzer muss manchmal bei der Übersetzung kreativ sein, damit die Übersetzung nicht dem Original nachgibt .